ĢENERĀLADVOKĀTA ĪVA BOTA [*YVES BOT*] SECINĀJUMI, sniegti 2009. gada 27. oktobrī[1]

1. Ar šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu *Landgericht Frankfurt am Main* [Frankfurktes pie Mainas apgabaltiesa] (Vācija) būtībā jautā par pārskatāmības pienākuma apjomu un par sekām, kādām ir jāizriet no šī pienākuma neizpildes saistībā ar pakalpojumu koncesijas piešķiršanas procedūru.

2. Šis lūgums tika iesniegts tiesvedībā starp uzņēmumu *Wall AG*[2], kas atrodas *Stadt Frankfurt am Main* (Frankfurtes pie Mainas pilsēta), un uzņēmumu *Frankfurter Entsorgungs- und Service GmbH*[3] par koncesijas izpildi saistībā ar publisko tualešu ekspluatēšanu, uzturēšanu un apkalpošanu šīs pilsētas teritorijā.

3. Šī lieta ļaus Tiesai precizēt nosacījumus, pie kuriem līgumslēdzēja iestāde var piekrist koncesijas līguma grozīšanai tā izpildes gaitā, tajā pašā laikā nepieļaujot, ka netiek ievērots pārskatāmības pienākuma apjoms.

4. Šī lieta arī dos Tiesai iespēju precizēt nosacījumus, pie kuriem šis pienākums attiecas arī uz vienību ar jauktu kapitālu, kura ir izveidota saistībā ar publiskām privātām partnerattiecībām.

5. Visbeidzot, jautājumi, kurus ir uzdevusi *Landgericht Frankfurt am Main*, ļaus Tiesai precizēt lēmumu, kas pieņemti saistībā ar pakalpojumu koncesiju, pārbaudes tiesā kārtību. Konkrētāk, Tiesai būs jāizvērtē, vai, ja kompetentā valsts tiesa konstatē pārskatāmības pienākuma neizpildi saistībā ar pakalpojumu koncesijas piešķiršanas procedūru, Kopienu tiesībās ir pieprasīts, lai dalībvalstis savas valsts jurisdikcijā atzītu tiesības izdot rīkojumu līguma pusēm.

1 — Oriģinālvaloda — franču.
2 — Turpmāk tekstā — "prasītāja".
3 — Turpmāk tekstā — "*FES*".

I — Atbilstošās Kopienu tiesību normas

A — *Primāro tiesību akti*

6. EK līgums neierobežo dalībvalstu brīvību noslēgt pakalpojumu koncesijas līgumus tiktāl, ciktāl šo līgumu piešķiršanas kārtība ir saderīga ar tiesību normām, kas nosaka un garantē vienotā tirgus pienācīgu funkcionēšanu.

7. Tādējādi, gluži kā jebkuram valsts aktam, kas nosaka nosacījumus, kuriem ir pakļauta ekonomisko darbību sniegšana, koncesijas piešķiršanā ir jāievēro principi, kas noteikti tiesību veikt uzņēmējdarbību (EKL 43. pants) un pakalpojumu sniegšanas brīvības (EKL 49. pants) jomā, un ir jāievēro noteikumi, kas aizliedz jebkādu diskrimināciju pilsonības dēļ (EKL 12. panta pirmā daļa).

8. Koncesiju piešķiršanā turklāt ir jāievēro principi, kurus Tiesa ir izstrādājusi uz šo noteikumu pamata, it īpaši vienlīdzīgas attieksmes princips un pārskatāmības princips, kuru apjoms tiks izklāstīts turpmāk šajos secinājumos. Kaut gan šī judikatūra it īpaši attiecas uz strīdiem par publisko iepirkumu līgumiem, tomēr no tās izrietošo principu apjoms pārsniedz šo līgumu ietvarus. Es balstos uz premisu, ka šie principi ir attiecināmi arī uz citām situācijām, it īpaši uz koncesijām.

B — *Sekundāro tiesību akti*

9. Saskaņā ar šobrīd spēkā esošajām Kopienu tiesību normām uz pakalpojumu koncesijas līgumiem neattiecas nekādi sekundāro tiesību akti[4]. Tomēr tiesību normas, kas pieņemtas saistībā ar direktīvām publiskā iepirkuma līgumu piešķiršanas jomā, ļauj izvērtēt noteiktu šāda veida līgumu piešķiršanas kārtību.

1) Tiesību akti, kas attiecas uz publisko pakalpojumu līgumu piešķiršanas procedūras koordinēšanu

10. Jēdziens "līgumslēdzēja iestāde" vispirms ir definēts Direktīvas 92/50/EEK[5] 1. panta

4 — Pašreiz sekundāro Kopienu tiesību aktos ir vienīgi noteikumi, kas attiecas uz būvdarbu koncesijām, kas piešķirtas klasiskajās nozarēs.

5 — Padomes 1992. gada 18. jūnija Direktīva par procedūru koordinēšanu valsts pakalpojumu līgumu [pakalpojumu publiskā iepirkuma līgumu slēgšanas tiesību] piešķiršanai (OV L 209, 1. lpp.), kas ir grozīta ar Komisijas 2001. gada 13. septembra Direktīvu 2001/78/EK (OV L 285, 1. lpp.; turpmāk tekstā — "Direktīva 92/50").

b) punktā. Saskaņā ar šīs direktīvas astoto apsvērumu tā attiecas uz "publisko pakalpojumu līgumiem"[6] un līdz ar to no tās piemērošanas jomas tiek izslēgtas pakalpojumu koncesijas. Direktīvas 92/50 mērķis ir atcelt šķēršļus pakalpojumu un preču brīvai apritei un tādējādi aizsargāt to dalībvalstī reģistrēto tirgus dalībnieku intereses, kuri vēlas citā dalībvalstī dibinātām līgumslēdzējām iestādēm piedāvāt preces vai pakalpojumus[7].

"Publisko tiesību subjekts" ir jebkura struktūra:

— kas nodibināta ar konkrētu mērķi apmierināt vispārējas vajadzības un neveic rūpnieciskas vai komerciālas darbības,

un

11. Šīs direktīvas 1. panta b) punktā jēdziens "līgumslēdzējas iestādes" ir definēts šādi:

— kura ir juridiskā persona,

un

""*Līgumslēdzējas iestādes*" ir valsts, reģionālas vai vietējas iestādes, publisko tiesību subjekti vai apvienības, ko izveidojusi viena vai vairākas šādas iestādes vai publisko tiesību subjekti.

— ko galvenokārt finansē valsts, reģionālas vai vietējas iestādes vai citi publisko tiesību subjekti; vai ko šie subjekti pārrauga; vai kuru vadībā, pārvaldē vai uzraudzības struktūrā vairāk nekā pusi locekļu ieceļ valsts, reģionālas vai vietējas iestādes vai citi publisko tiesību subjekti.

6 — Atbilstoši šīs direktīvas 1. panta a) punktam runa ir par "līgumi[em], kas peļņas nolūkos rakstiski noslēgti starp pakalpojumu sniedzēju un līgumslēdzēju iestādi". Pakalpojumu publiskā iepirkuma līgumi šīs direktīvas izpratnē ietver atlīdzību, kuru līgumslēdzēja iestāde tieši izmaksā pakalpojumu sniedzējam.

7 — 2001. gada 1. februāra spriedums lietā C-237/99 Komisija/Francija (*Recueil*, I-939. lpp., 41. un 42. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

[..]"

12. Jēdziens "pakalpojumu koncesija" ir definēts Direktīvas 2004/18/EK[8], kura konsolidē tiesību normas, kas attiecas uz pakalpojumu, piegāžu un būvdarbu publiskā iepirkuma līgumu piešķiršanu[9] 1. panta 4. punktā.

13. Atbilstoši šī tiesību normas formulējumam pakalpojumu koncesija ir "tāda paša veida līgums kā pakalpojumu valsts līgums, izņemot to, ka atlīdzība par pakalpojumu sniegšanu ir vai nu konkrētā pakalpojuma izmantošanas tiesības, vai arī šīs tiesības un samaksa".

14. Turklāt šīs direktīvas 1. panta 9. punktā ir identiski pārņemts jēdziens "publisko tiesību subjekts", kas ietverts Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otrajā daļā.

2) Direktīva 89/665/EEK

15. Direktīva 89/665/EEK[10] ļauj būtiski palielināt pārskatāmības un vienlīdzības garantijas saistībā ar publiskā iepirkuma jomas atvēršanu konkurencei, nosakot dalībvalstīm pienākumu ieviest efektīvus un ātrus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ja ir pārkāptas "publiskā iepirkuma līgumu" direktīvas[11]. Atbilstoši šīs direktīvas 1. pantam saskaņā ar sīki izstrādātiem noteikumiem, ko dalībvalstis var pieņemt, izskatīšanas procedūrām jābūt pieejamām vismaz katrai tādai personai, kura ir vai ir bijusi ieinteresēta iegūt tiesības noslēgt konkrētu piegādes vai uzņēmuma līgumu valsts vajadzībām un kurai ir nodarīts kaitējums vai ir iespējams, ka tiks nodarīts kaitējums varbūtēja pārkāpuma dēļ.

8 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 31. marta Direktīva par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru (OV L 134, 114. lpp.).

9 — Attiecīgi saistībā ar pakalpojumu publiskā iepirkuma līgumiem — Direktīva 92/50, saistībā ar piegāžu publiskā iepirkuma līgumiem — Padomes 1976. gada 21. decembra Direktīva 77/62/EEK (OV 1977, L 13, 1. lpp.) un saistībā ar būvdarbu publiskā iepirkuma līgumiem — Padomes 1971. gada 26. jūlija Direktīva 71/305/EEK (OV L 185, 5. lpp.), turpmāk tekstā un apskatītas kopā — ""publiskā iepirkuma līgumu" direktīvas".

10 — Padomes 1989. gada 21. decembra Direktīva par to normatīvo un administratīvo aktu koordinēšanu, kuri attiecas uz izskatīšanas [pārsūdzības] procedūru piemērošanu, piešķirot piegādes un uzņēmuma līgumus valsts vajadzībām [publisko piegādes un būvdarbu līgumu slēgšanas tiesības] (OV L 395, 33. lpp.), ar grozījumiem, kas izdarīti ar Direktīvu 92/50 (turpmāk tekstā — "Direktīva 89/665"). Šī direktīva pēdējo reizi tika grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2007. gada 11. decembra Direktīvu 2007/66/EK (OV L 335, 31. lpp.).

11 — Lai gan Direktīvas 89/665 1. pants attiecās vienīgi uz būvdarbu un piegāžu publiskā iepirkuma līgumu piešķiršanas procedūrām, Direktīvas 2007/66 piemērošanas apjoms aptver pakalpojumu publiskā iepirkuma līgumus.

16. Ņemot vērā publiskā iepirkuma līgumu piešķiršanas procedūru īsumu, šīm procedūrām saskaņā ar Direktīvas 89/665 2. pantu ir ne tikai jānodrošina varbūtējo pārkāpumu steidzama izskatīšana un pagaidu pasākumu īstenošana, bet arī nelikumīgo lēmumu atcelšana un kompensāciju piešķiršana cietušajām personām. Šī tiesību norma ir formulēta šādi:

"1. Dalībvalstis nodrošina to, lai tiesību aktos, kas pieņemti sakarā ar 1. pantā noteikto izskatīšanas procedūru, būtu paredzēts pilnvarojums:

a) tiklīdz rodas izdevība, panākot vienošanos, veikt pagaidu pasākumus, lai labotu varbūtējo pārkāpumu vai novērstu turpmāku kaitējumu attiecīgām interesēm, ieskaitot pasākumus, kas paredz pārtraukt valsts pasūtījuma piešķiršanas procedūru vai nodrošināt tās pārtraukšanu, vai pārtraukt jebkuras līgumslēdzējas iestādes lēmuma īstenošanu;

b) atcelt nelikumīgi pieņemtus lēmumus [..]

c) atlīdzināt zaudējumus personām, kam pārkāpuma dēļ nodarīts kaitējums.

[..]

6. Šā panta 1. punktā minēto pilnvaru īstenošanas ietekmi uz līgumu, kas noslēgts pēc lēmuma par tā piešķiršanu, nosaka valstu likumi.

[..]"

17. Tādējādi, kā esmu norādījis, Direktīva 89/665 tika grozīta ar Direktīvu 2007/66. Tā ir vērsta uz to, lai pastiprinātu valsts pārsūdzības iespēju efektivitāti un precizētu gadījumus, kuros līgumam, kas noslēgts, pārkāpjot publiskā iepirkuma līgumu piešķiršanas procedūras noteikumus, ir jābūt bez iedarbības.

3) Direktīva 80/723/EEK

18. Direktīvas 80/723/EEK[12] 2. pants ir formulēts šādi:

"1. Šajā direktīvā:

[..]

b) "publiskie uzņēmumi" ir uzņēmumi, kuros valsts iestādes var tieši vai netieši īstenot dominējošu ietekmi savu īpašumtiesību dēļ, finansiālas dalības dēļ vai to noteikumu dēļ, kas attiecas uz šiem uzņēmumiem;

[..]

12 — Komisijas 1980. gada 25. jūnija Direktīva par dalībvalstu un valsts uzņēmumu finansiālo attiecību pārredzamību, kā arī par dažu uzņēmumu finanšu pārredzamību (OV L 195, 35. lpp.), kas grozīta ar Komisijas 2000. gada 26. jūlija Direktīvu 2000/52/EK (OV L 193, 75. lpp.; turpmāk tekstā — "Direktīva 80/723").

2. Uzskata, ka valsts iestādēm ir dominējoša ietekme kādā uzņēmumā, ja šīs iestādes tieši vai netieši:

a) ir īpašnieces lielākajai daļai uzņēmuma parakstītā kapitāla; vai

b) kontrolē balsu vairākumu, kas pienākas atbilstīgi uzņēmuma emitētām akcijām; vai

c) var iecelt vairāk nekā pusi uzņēmuma pārvaldes, vadības vai uzraudzības struktūras locekļu."

II — Fakti un tiesvedība pamata lietā

19. Faktus, kas ir svarīgi saistībā ar manu argumentāciju, es apkopošu šādi.

20. Attiecīgais līgums šajā lietā ir pakalpojumu koncesijas līgums Direktīvas 2004/18 1. panta 4. punkta nozīmē. Šis līgums tika noslēgts starp *Stadt Frankfurt am Main*, kas kā pašvaldība tiek uzskatīta par "līgumslēdzēju iestādi" Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta nozīmē, un uzņēmumu *FES*. Minētā līguma priekšmets ir vienpadsmit tualešu, kuras atrodas *Stadt Frankfurt am Main* teritorijā, ekspluatēšana, uzturēšana un apkalpošana un divu publisko tualešu, kuras atrodas Rēdelhaimas [*Rödelheim*] un Gallusvartes [*Galluswarte*] stacijās, rekonstrukcija, un šīs darbības ir pakalpojumi šīs direktīvas 8. panta un I A pielikuma nozīmē.

21. Attiecīgais līgums tika noslēgts uz sešiem gadiem. *FES*, kas ir ģenerāluzņēmējs, nesaņem atlīdzību no *Stadt Frankfurt am Main*, bet saņem maksājumus no lietotājiem, un tam ir ekskluzīvas tiesības ekspluatēt tualešu sienas reklāmas vajadzībām. Šāds atlīdzības veids implicē, ka *FES* uzņēmās attiecīgo pakalpojumu ekspluatēšanas risku.

22. Šī koncesija *FES* tika piešķirta, pamatojoties uz ekonomiski izdevīgāku piedāvājumu. Uzņēmumu iesniegtie piedāvājumi, kuru starpā bija *FES* un prasītājas piedāvājumi, tika izvērtēti saistībā ar virkni piešķiršanas kritēriju, kas tika izklāstīti uzaicinājumā iesniegt piedāvājumu. Kā izriet no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu, katrs no šiem kritērijiem bija izsvērts un ir izklāstīts dilstošā kārtībā atkarībā no nozīmes, kādu tiem ir piešķīrusi *Stadt Frankfurt am Main*[13].

23. Savā piedāvājumā *FES* norādīja prasītāju kā tā apakšuzņēmēju saistībā ar reklāmas pakalpojumiem un to tualešu moduļu piegādi, kuri nepieciešami, lai sniegtu koncedētos pakalpojumus. *FES* it īpaši uzsvēra tā plašo pazīstamību visā pasaulē un tehnisko pieredzi šajās nozarēs. *Stadt Frankfurt am Main* izvēlējās *FES* piedāvājumu.

24. Pēc koncesijas līguma noslēgšanas 2004. gada 20. un 22. jūlijā *FES* uzaicināja prasītāju, kā arī personu, kas iestājusies lietā, *Deutsche Städte Medien GmbH*[14], 2005. gada 5. janvārī iesniegt piedāvājumus par reklāmas

13 — Šādā kārtībā: prasības reklāmas jomā (30 %), tirgus dalībnieka projekta atbilstība (publiskās tualetes) (15 %), reklāmas projekta ticamība (10 %), projekta atbilstība drošības jomā (10 %), publisko tualešu izmantošanas parocīgums (10 %), publisko tualešu noderīgums (10 %), publisko tualešu integrēšana pilsētvidē (5 %), publisko tualešu estētiskums (5 %) un publisko tualešu ietekme uz vidi (5 %).

14 — Šis uzņēmums nav neviens cits kā *Ströer City-Marketing GmbH*, tā galvenais konkurents koncesijas iegūšanā (turpmāk tekstā — "*DSM*").

pakalpojumiem, bet 2005. gada 28. jūlijā — par tualešu moduļu piegādi. Prasītājas piedāvājumi netika pieņemti.

25. Atbilstoši koncesijas līguma, IV, 30. pantam *FES* lūdza *Stadt Frankfurt am Main* piekrišanu apakšuzņēmēja nomaiņai. Šī pilsēta neiebilda un turklāt precizēja, ka, neraugoties uz šo nomaiņu, specifikāciju sarakstā noteiktie standarti tiks ievēroti.

26. Valsts tiesā prasītāja pārmet *Stadt Frankfurt am Main*, ka tā, atļaujot šādu nomaiņu, nav izpildījusi pārskatāmības pienākumu un tādējādi būtiski grozījusi koncesijas līgumu, kas noslēgts ar *FES*.

III — Lūgums sniegt prejudiciālo nolēmumu

27. *Landgericht Frankfurt am Main* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai [EKL] 12., 43. un 49. pantā noteiktais vienlīdzīgas attieksmes princips un Kopienu tiesībās noteiktais diskriminācijas aizliegums pilsonības dēļ ir interpretējami tādējādi, ka attiecīgi valsts iestādei saistošais pārskatāmības pienākums, kas nozīmē garantēt adekvātu konkurences atklātību attiecībā uz pakalpojumu koncesijām un kontrolēt piešķiršanas procedūru objektivitāti [15], pieprasa, lai valsts tiesību aktos pretendentam, kura piedāvājums ir noraidīts, tiktu paredzētas tiesības panākt, lai tiktu izdots rīkojums novērst iespējamo šo pienākumu neievērošanu un/vai izbeigt šo pienākumu neievērošanu?

2) Gadījumā, ja uz pirmo prejudiciālo jautājumu tiktu atbildēts noraidoši: vai iepriekš minētie pārskatāmības pienākumi pieder pie Eiropas Kopienu paražu tiesībām tādā izpratnē, ka tie jau tiek ilgstoši, pastāvīgi, vienlīdzīgi un vispārēji piemēroti un attiecīgie tiesību subjekti tos ir atzinuši par saistošām tiesību normām?

3) Vai pirmajā prejudiciālajā jautājumā norādītie pārskatāmības pienākumi pieprasa

15 — Iesniedzējtiesa norāda uz 2000. gada 7. decembra spriedumu lietā C-324/98 *Telaustria* un *Telefonadress* (*Recueil*, I-10745. lpp., 60.–62. punkts), 2005. gada 21. jūlija spriedumu lietā C-231/03 *Coname* (Krājums, I-7287. lpp., 17.–22. punkts), 2005. gada 13. oktobra spriedumu lietā C-458/03 *Parking Brixen* (Krājums, I-8585. lpp., 46.–50. punkts), 2006. gada 6. aprīļa spriedumu lietā C-410/04 *ANAV* (Krājums, I-3303. lpp., 21. punkts) un 2007. gada 13. septembra spriedumu lietā C-260/04 Komisija/Itālija (Krājums, I-7083. lpp., 24. punkts).

arī, lai gadījumos, kad tiek paredzēts veikt grozījumus pakalpojumu koncesijas līgumā, ieskaitot konkursa laikā norādīta konkrēta apakšuzņēmuma nomaiņu, par šo jautājumu ir jāuzsāk jauns konkurss, garantējot adekvātu atklātību, un, pamatojoties uz kādiem kritērijiem, tādā gadījumā šāda konkursa sākšana būtu obligāta prasība?

4) Vai pirmajā prejudiciālajā jautājumā norādītie pārskatāmības pienākumi ir interpretējami tādējādi, ka ar pakalpojumu koncesijām saistīto pienākumu neievērošanas gadījumā ir uzteicams līgums, kas noslēgts pārkāpuma rezultātā un ir vērsts uz ilgstošu saistību tiesību attiecību pamatojumu vai grozījumu?

5) Vai pirmajā prejudiciālajā jautājumā norādītie principi un pārskatāmības pienākumi un EKL 86. panta 1. punkts, vajadzības gadījumā apvienojumā ar [..] Direktīvas 80/723 [..] 2. panta 1. punkta b) apakšpunktu un 2. punktu un [..] Direktīvas 2004/18 [..] 1. panta 9. pantu, ir interpretējami tādējādi, ka uzņēmumam kā publiskam uzņēmumam līgumslēdzēja iestādei ir jāievēro pārskatāmības pienākumi, ja:

— to dibinājusi pašvaldība, lai tas īstenotu atkritumu savākšanas un ielu tīrīšanas darbus, bet tas īsteno saimniecisko darbību arī brīvajā tirgū;

— šai pašvaldībai pieder 51 % kapitāla daļu no šī uzņēmuma, taču pārvaldības lēmumi var tikt pieņemti tikai ar trīs ceturtdaļu vairākumu;

— šī iestāde veido tikai vienu ceturtdaļu no šī uzņēmuma uzraudzības padomes dalībniekiem, ieskaitot uzraudzības padomes priekšsēdētāju, un

— tas vairāk nekā pusi no apgrozījuma gūst, pateicoties savstarpējiem līgumiem par atkritumu savākšanu un ielu tīrīšanu minētās pašvaldības teritorijā, bet tā to finansē no iedzīvotāju maksātām pašvaldības nodevām?"

28. Rakstveida un mutvārdu apsvērumus iesniedza ne tikai lietas dalībnieki pamata tiesvedībā, bet arī Eiropas Kopienu Komisija, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) Uzraudzības iestāde, kā arī sešas dalībvalstis[16].

IV — Prejudiciālo jautājumu priekšmets

29. Šī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izvērtēšanu es sākšu ar trešo un piekto prejudiciālo jautājumu par pārskatāmības pienākuma apjomu.

30. Ar trešo jautājumu iesniedzējtiesa jautā Tiesai, vai šis pienākums liek līgumslēdzējai iestādei īstenot jaunu konkursa procedūru, ja ģenerāluzņēmējs, kuram ir piešķirta koncesija, līguma izpildei vēlas izmantot citu apakšuzņēmēju, nevis piedāvājuma iesniegšanas brīdī norādīto. Turklāt ar piekto jautājumu iesniedzējtiesa jautā, vai tāds ģenerāluzņēmējs kā *FES*, kas ir vienība ar jauktu kapitālu, var tikt kvalificēts arī kā "līgumslēdzēja iestāde" Direktīvas 92/50 nozīmē un kā tāda būt pakļauta pārskatāmības pienākuma ievērošanai.

31. Pēc šo pirmo divu jautājumu izvērtēšanas es analizēšu pirmo, otro un ceturto prejudiciālo jautājumu, kas būtībā attiecas uz tiesas veikto kontroli attiecībā uz lēmumiem, kuri pieņemti saistībā ar pakalpojumu koncesijām.

32. Šie trīs pēdējie jautājumi ir nozīmīgi vienīgi tad, ja valsts tiesa uzskatīs, ka *Stadt Frankfurt am Main* un/vai *FES* nav ievērojuši procedūras pārskatāmību, nomainot apakšuzņēmēju attiecīgā koncesijas līguma izpildes gaitā.

V — Analīze

33. Pirms izvērtēšanas sākšanas man šķiet svarīgi atgādināt galvenos judikatūras virzienus saistībā ar pārskatāmības pienākumu. Kaut gan šī judikatūra daļēji attiecas uz publiskā iepirkuma līgumiem, tā tika izstrādāta,

16 — Dānijas Karaliste, Vācijas Federatīvā Republika, Nīderlandes Karaliste, Austrijas Republika, Somijas Republika un, visbeidzot, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste.

ievērojot Līguma pamatprincipus, un tādēļ ir atbilstīga saistībā ar Kopienu tiesību piemērošanu attiecībā uz pakalpojumu koncesijām.

36. Kā vispārējo Kopienu tiesību princips vienlīdzīgas attieksmes princips ir jāievēro dalībvalstīm, kad tās īsteno Kopienu tiesisko regulējumu. Tādēļ tām ir pienākums tiktāl, ciktāl iespējams, piemērot šo tiesisko regulējumu, ievērojot minētās prasības, kas izriet no pamattiesību aizsardzības Kopienu tiesību sistēmā[20].

A — *Galvenie judikatūras virzieni saistībā ar pārskatāmības pienākumu*

34. No pastāvīgās judikatūras izriet, ka pārskatāmības princips ir konkrēta un specifiska vienlīdzīgas attieksmes principa izpausme.

37. Vienlīdzīgas attieksmes principa apjomu saistībā ar publiskā iepirkuma līgumiem Tiesai bija iespēja precizēt spriedumā lietā Komisija/Dānija un spriedumā lietā Komisija/Beļģija[21], kuros izstrādātā judikatūra pēc tam tika attiecināta uz pakalpojumu koncesijām[22].

35. Tiesa jau sen uzskata, ka šis princips pieder pie Kopienu tiesību pamatprincipiem[17], kuri ir jāievēro dalībvalstīm, kad tās rīkojas Kopienu tiesību piemērošanas jomā. Minētais princips paredz, ka salīdzināmas situācijas nevar vērtēt atšķirīgi, ja vien šī atšķirība nav objektīvi pamatota[18]. Tas ietilpst pamattiesībās, kuru ievērošanu nodrošina Tiesa[19].

38. Principa par vienlīdzīgu attieksmi pret pretendentiem mērķis ir sekmēt pienācīgas un efektīvas konkurences izveidošanos starp uzņēmumiem, kas piedalās publiskā iepirkuma procedūrā. Šī principa ievērošana ļauj

17 — 1977. gada 19. oktobra spriedums apvienotajās lietās 117/76 un 16/77 *Ruckdeschel* u.c. (*Recueil*, 1753. lpp., 7. punkts).

18 — Skat. it īpaši 1986. gada 25. novembra spriedumu apvienotajās lietās 201/85 un 202/85 *Klensch* u.c. (*Recueil*, 3477. lpp., 9. punkts), kā arī 2002. gada 12. decembra spriedumu lietā C-442/00 *Rodríguez Caballero* (*Recueil*, I-11915. lpp., 32. punkts un tajā minētā judikatūra).

19 — Iepriekš minētais spriedums lietā *Rodríguez Caballero*, 32. punkts.

20 — Turpat, 30. punkts un tajā minētā judikatūra.

21 — Skat. attiecīgi 1993. gada 22. jūnija spriedumu lietā C-243/89 Komisija/Dānija (*Recueil*, I-3353. lpp., 37.–39. punkts) un 1996. gada 25. aprīļa spriedumu lietā C-87/94 Komisija/Beļģija (*Recueil*, I-2043. lpp., it īpaši 51.–56. punkts). Skat. arī 2004. gada 29. aprīļa spriedumu lietā C-496/99 P Komisija/*CAS Succhi di Frutta* (*Recueil*, I-3801. lpp., 108. punkts un tajā minētā judikatūra).

22 — Skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Parking Brixen*, 48. punkts.

garantēt objektīvu piedāvājumu salīdzināšanu, un šis princips ir jāievēro visās procedūras stadijās. Visiem pretendentiem neatkarīgi no to pilsonības ir jābūt vienādām iespējām, formulējot savu piedāvājumu noteikumus[23]. Citiem vārdiem sakot, visiem potenciālajiem piedāvājuma iesniedzējiem ir jāzina spēles noteikumi un šie noteikumi ir jāpiemēro visiem vienādi.

39. Kopienu tiesa uzskata, ka vienlīdzīgas attieksmes pret pretendentiem princips nozīmē diskriminācijas neesamību pilsonības dēļ un pārskatāmības pienākumu, kas ļauj koncedējošajai valsts iestādei nodrošināt šo principu ievērošanu[24].

40. Pārskatāmības pienākuma apjomu Tiesa ir precizējusi iepriekš minētajā spriedumā lietā *Telaustria* un *Telefonadress*, kā arī spriedumā lietā *Parking Brixen*. Kopienu tiesa uzskata, ka šī pienākuma galvenais mērķis ir garantēt favorītisma un līgumslēdzējas iestādes patvaļības riska neesamību. Šis minētajai iestādei saistošais pārskatāmības pienākums nozīmē garantēt adekvātu publicitāti jebkuram potenciālam pretendentam, tādējādi atverot pakalpojumu tirgu konkurencei, kā arī kontrolēt līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru objektivitāti. Tas nozīmē, ka visi piešķiršanas procedūras nosacījumi un kārtība skaidri, precīzi un nepārprotami ir formulēti paziņojumā par paredzamo publisko iepirkumu vai specifikācijās. Tam ir jānodrošina, lai visi pietiekami informēti un uzmanīgi pretendenti varētu saprast tās precīzo piemērošanas jomu un to interpretēt vienādi. Tam ir jānodrošina arī, lai līgumslēdzēja iestāde varētu faktiski pārbaudīt, vai pretendentu piedāvājumi atbilst attiecīgo iepirkumu reglamentējošajiem kritērijiem[25].

41. Tiesas judikatūras izvērtēšana atklāj ciešu saikni starp pārskatāmības pienākumu un vienlīdzīgas attieksmes principu. Pirmais princips ir vērsts uz otrā principa efektīvas iedarbības nodrošināšanu, garantējot netraucētas konkurences nosacījumus. Tā kā vienlīdzīgas attieksmes princips ir Kopienu tiesību vispārējs princips, pārskatāmības pienākums, kas ir šī principa konkrēta un specifiska izpausme, ir jāievēro dalībvalstīm tādā pašā mērā.

23 — Skat. iepriekš minēto spriedumu lietā Komisija/Beļģija, 54.–56. punkts. Šajā lietā Tiesa tādējādi atzina, ka šis princips iestājas pret to, ka līgumslēdzēja iestāde ņem vērā tikai viena pretendenta grozījumus sākotnējos piedāvājumos, jo tad šim pēdējam ir priekšroka salīdzinājumā ar saviem konkurentiem.

24 — Skat. iepriekš minētos spriedumus lietā Komisija/*CAS Succhi di Frutta*, 109. punkts un tajā minētā judikatūra, kā arī lietā *Parking Brixen*, 49. punkts un tajā minētā judikatūra.

25 — Iepriekš minētie spriedumi lietā *Telaustria* un *Telefonadress*, 61. un 62. punkts, kā arī lietā *Parking Brixen*, 111. punkts.

B — *Par pārskatāmības pienākuma apjomu*

1) Par pārskatāmības pienākuma *ratione materiæ* apjomu

42. Ar trešo jautājumu iesniedzējtiesa jautā Tiesai, vai pārskatāmības pienākums liek līgumslēdzējai iestādei rīkot jaunu konkursa procedūru, ja ģenerāluzņēmējs, kuram ir piešķirta koncesija, lai izpildītu šo līgumu, vairs nevēlas izmantot pieteikuma iesniegšanas laikā norādītā apakšuzņēmēja pakalpojumus.

43. Lai atbildētu uz šo jautājumu, man šķiet svarīgi izvērtēt, kā, ņemot vērā pakalpojumu koncesijas raksturiezīmes, piemērojams pārskatāmības pienākums. Pakalpojumu koncesija būtiski atšķiras no pakalpojumu publiskā iepirkuma līgumiem gan saistībā ar tās mērķi, gan saistībā ar tās izpildes veidu.

44. Lai kāda arī nebūtu to komplicētības un sarežģītības pakāpe, pakalpojumu publiskā iepirkuma līgumi parasti ietver to, ka publisko tiesību subjekts nopērk pakalpojumu, un to, ka uzņēmums precīzi sniegs pakalpojumu. Taču pakalpojumu koncesija ir publisko pakalpojumu pārvaldes deleģēšanas veids, ar kuru publisko tiesību subjekts pakalpojumu sniedzējam, kurš neietilpst attiecīgajā iestādē, uztic vispārējo interešu darbības pārvaldību un atbildību pret lietotājiem, turklāt uz ievērojamu laiku. Līgumslēdzēja iestāde, vai tā būtu pašvaldība, vai publisko tiesību subjekts, beidz pārvaldīt šo pakalpojumu un atbildību par tā organizēšanu nodod koncesionāram[26]. Šis koncesionārs ekspluatē šo pakalpojumu uz sava rēķina un uzņemas ar šo ekspluatēšanu saistītos riskus, un tā atalgojums tiek nodrošināts ar maksājumu saņemšanu no šo pakalpojumu lietotājiem.

45. Kopienu tiesību piemērošanā saistībā ar šādu vispārējo interešu pakalpojuma pārvaldības veidu ir jāņem vērā dažādas prasības.

46. Līguma noslēgšanas stadijā pārskatāmības pienākums ir jāsaskaņo ar ievērojamo brīvību, kāda ir līgumslēdzējas iestādes rīcībā, lai izvērtētu piedāvājumus un noteiktu, kurš ir ekonomiski visizdevīgākais. Ekonomiski visizdevīgākais piedāvājums ir tas, kurš,

26 — 1994. gada 26. aprīļa spriedums lietā C-272/91 Komisija/Itālija (*Recueil*, I-1409. lpp.).

vajadzībām, kuras ir izteikusi valsts iestāde, ievērojot izmantotos kritērijus un to izsvēršanu, sniedz vislabāko ekonomisko risinājumu šī vārda plašākajā nozīmē. Līgumslēdzējai iestādei ir jābūt iespējai izvēlēties pakalpojumu sniedzēju, kurš, ņemot vērā tā piedāvājuma kvalitāti, tā zināšanas par attiecīgo nozari un paļāvību, ko tas rada, sniedz šai iestādei maksimālu garantiju par labu pakalpojumu izpildi. Pakalpojumu koncesijas specifiskums tādēļ ļauj izvēlēties pakalpojumu sniedzēju saskaņā ar plašu kritēriju klāstu, no kuriem priekšroka tiek dota *intuitu personæ* kritērijam. Šī rīcības brīvība tomēr nenozīmē, ka koncesijas piešķiršanai ir jānotiek patvaļīgi un diskriminējoši. Lai novērstu korupciju un nodrošinātu labāku ekonomiskās jomas un publisko procedūru pārskatāmību, tiesnesis, pamatojoties uz principiem, kas nosaka publiskā iepirkuma piešķiršanas procedūras, ir ierobežojis šo brīvību. Tādējādi pārrunu un lēmumu pieņemšanas brīvība tiek saglabāta, bet tā ir jāīsteno, ievērojot pienākumu par iepriekšēju konkursa reklāmu un izsludināšanu, kas pārskatāmi ļauj izvēlēties kandidātu un nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi pret pieteikuma iesniedzējiem[27].

47. Līguma izpildes stadijā pārskatāmības pienākums ir jāsaskaņo ar publisko pakalpojumu interesēm, kas noteiktos apstākļos pieprasa, lai līgums tiktu adaptēts un grozīts.

48. Kā esmu norādījis, koncesionārs uzņemas pakalpojumu organizēšanu, kā arī ar to saistītos riskus. Ņemot vērā pakalpojumu koncesijas sarežģīto un ilgtermiņa raksturu, koncesionāram ir jābūt pietiekamai manevrēšanas maržai, lai adaptētos tirgus apstākļiem un izmaiņām, kādas var notikt koncesijas ekonomiskajā, tehniskajā un juridiskajā vidē. Neparedzamas grūtības un izpildes kavēkļi, kas ir nenovēršami ilgtermiņa ieguldījumos, tādēļ no līgumslēdzējām pusēm pieprasa īpašu elastību un sadarbošanās vēlmi. Līgumu pārskatīšanas iemesli tādēļ ir daudzskaitlīgi. Tomēr daži no tiem var tikt ļaunprātīgi izmantoti, ja saistībā ar tiem tiek izjaukta līguma sistēma, līdz ar to padarot iluzoru procedūras un iepriekšējās konkursa izsludināšanas piedāvājuma iesniedzējiem pārskatāmību. Tādēļ ir jāizvērtē, vai paredzētais grozījums ir vienkāršs līguma pielikums, kas pamatots ar leģitīmiem iemesliem, vai arī tas beigu beigās ir jauna līguma noslēgšana, kas saskaņā ar Kopienu tiesību pamatprincipiem ir pienācīgi jāizreklamē un saistībā ar kuru ir jāorganizē jauna konkursa procedūra.

27 — Tādējādi, kā to ir norādījis Eiropas Parlaments, šo noteikumu ievērošana "var būt efektīvs instruments, lai novērstu šķēršļus konkurencei, tajā pašā laikā ļaujot valsts varas iestādēm pašām noteikt un kontrolēt nosacījumus par kvalitāti, pieejamību, sociālajām normām un vides aizsardzību" (Eiropas Parlamenta rezolūcija par Zaļo grāmatu par vispārējo interešu pakalpojumiem [P5_TA (2004)0018, 32. punkts]).

49. Spriedumā lietā Komisija/Francija[28] Tiesa nosprieda, ka grozījumi, kas veikti publiskā iepirkuma līgumā tā spēkā esamības laikā, ir jauna līguma slēgšanas tiesību piešķiršana, ja "to noteikumi ir būtiski atšķirīgi no jau veiktajās [pārrunās] noteiktajiem aspektiem un līdz ar to liecina par pušu vēlēšanos mainīt būtiskus šī līguma noteikumus"[29].

50. Tiesa precizēja šī pamatojuma apjomu spriedumā lietā *pressetext Nachrichtenagentur*[30], izklāstot četrus gadījumus, kuros šāda veida grozījumi varētu tikt uzskatīti par būtiskiem.

51. Pirmais gadījums ir par to, ka līgumā ir veikti grozījumi, saskaņā ar kuriem, ja tie būtu bijuši sākotnējā līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūrā, tajā būtu varējuši piedalīties arī citi pretendenti, nevis tikai sākotnēji atlasītie, vai arī būtu bijusi iespēja pieņemt citu piedāvājumu, nevis sākotnēji pieņemto.

52. Otrais gadījums ir par to, ka ar grozījumu tiek būtiski paplašināts līgums, ietverot pakalpojumus, kuri sākotnēji nebija paredzēti.

53. Trešais gadījums attiecas uz situāciju, kurā ar grozījuma veikšanu tiek izjaukts līguma ekonomiskais līdzsvars par labu līgumslēdzējam tādā veidā, kāds sākotnējā līguma noteikumos nav ticis paredzēts.

54. Visbeidzot, ceturtais gadījums attiecas uz situāciju, kurā iepriekšējais līgumslēdzējs, kuram līgumslēdzēja iestāde līguma slēgšanas tiesības bija piešķīrusi sākotnēji, tiek nomainīts pret jaunu. Šāds grozījums ir uzskatāms par kādas no attiecīgā publiskā iepirkuma līguma būtiskajām sastāvdaļām maiņu, ja vien, pēc Tiesas domām, "šāda nomaiņa nav paredzēta sākotnējā līguma noteikumos, piemēram, kā apakšuzņēmuma līgums".

55. Tādējādi, kā esmu norādījis, pakalpojumu koncesijas līguma, kas noslēgts starp *Stadt Frankfurt am Main* un *FES*, IV, 30. pantā ir atļauts nomainīt apakšuzņēmēju, ja tam piekrīt līgumslēdzēja iestāde. Šajā lietā šī procedūra tika ievērota.

56. Tādēļ šajā lietā jautājums ir par to, vai, neraugoties uz šīs klauzulas pastāvēšanu un

28 — 2000. gada 5. oktobra spriedums lietā C-337/98 (*Recueil*, I-8377. lpp.).

29 — 44. un 46. punkts.

30 — 2008. gada 19. jūnija spriedums lietā C-454/06 (Krājums, I-4401. lpp., 35.–37. un 40. punkts).

ar to saistītās procedūras ievērošanu, apakšuzņēmēja nomaiņa ir būtisku attiecīgās pakalpojumu koncesijas noteikumu grozījums Kopienu judikatūras nozīmē.

57. Šis vērtējums ir delikāts tiktāl, ciktāl *Stadt Frankfurt am Main* pati piekrita šim grozījumam, uzskatot, ka specifikācijās aprakstītie standarti ir ievēroti. Tomēr, ņemot vērā īpašos apstākļus, kuros notika šī nomaiņa, es uzskatu, ka valsts tiesai ir jāpārliecinās, ka ar tiesību aktu, ar kuru šī valsts iestāde atļāva šo grozījumu, tiek ievērots vienlīdzīgas attieksmes princips pret piedāvājuma iesniedzējiem un tiek izpildīts pārskatāmības pienākums, kas no tā izriet.

58. Saistībā ar šo vērtējumu man šķiet svarīgi atgādināt noteikumus, saskaņā ar kuriem koncesionārs var izmantot apakšuzņēmējus.

59. Ņemot vērā koncesijas līgumu sarežģītību un ilgumu, koncesionārs var nolemt izmantot apakšuzņēmēju visa ar attīstītāju noslēgtā līguma vai tā daļas izpildei. Ir atzīts, ka apakšuzņēmēja izvēle ir diskrecionārs akts, kas ietilpst uzņēmēja prerogatīvās. Šī izvēles brīvība izriet no noteikuma, ka koncesionārs ir pilnībā atbildīgs par koncesijas izpildi, bet apakšuzņēmējs ar to ir saistīts vienīgi ar līgumu, kas ir noslēgts starp divām privātpersonām saskaņā ar privāttiesībām.

60. Tomēr, lai tā būtu likumīga, līgumslēdzējai iestādei ir jāakceptē šī apakšuzņēmēja izmantošana vai nu līguma noslēgšanas laikā, vai tā izpildes gaitā. Šajā gadījumā līgumslēdzēja iestāde pārbauda apakšuzņēmēja tehniskās un ekonomiskās spējas[31].

61. Ja apakšuzņēmējs ir minēts piedāvājuma iesniegšanas brīdī, tad paziņojums par koncesijas piešķiršanu nozīmē, ka šis apakšuzņēmējs ir akceptēts. Līgumslēdzēja iestāde var atteikties akceptēt uzņēmumu kā apakšuzņēmēju, ja tam, piemēram, ir pārkāpumi nodokļu vai sociālajā jomā vai ja tam nav pietiekamas kapacitātes, lai sniegtu tam uzticētos pakalpojumus.

31 — Skat. 2004. gada 18. marta spriedumu lietā C-314/01 *Siemens* un *ARGE Telekom* (*Recueil*, I-2549. lpp., 45. un 46. punkts) saistībā ar publiskā iepirkuma līguma piešķiršanas procedūru.

62. Apakšuzņēmēju izmantošana neattiecas tikai uz to, kas paziņota piedāvājuma iesniegšanas brīdī. Līgumu izpildes gaitā ģenerāluzņēmējs var izmantot citus apakšuzņēmējus vai nomainīt apakšuzņēmējus leģitīmu iemeslu dēļ, kas saistīti, piemēram, ar pakalpojumu faktisko kvalitāti vai tā finanšu situāciju. Tas ļauj tam adaptēt tā sniegtos pakalpojumus vai saskaņā ar apakšuzņēmuma līgumiem atbrīvoties no uzņēmuma, kas nestrādā apmierinoši.

63. Ja apakšuzņēmēja nomaiņa ir paredzēta līguma noteikumos un ja līgumslēdzēja iestāde pati piekrīt šim grozījumam, tad principā ir grūti pamatot, ka šī nomaiņa pati par sevi būtiski groza būtisku koncesijas noteikumu un ka līdz ar to ir jāizsludina jauna konkursa procedūra.

64. Sniedzot savu piekrišanu, līgumslēdzēja iestāde uzskata, ka apakšuzņēmēja identitāte nav nozīmīga saistībā ar koncesijas priekšmetu un ka ģenerāluzņēmējam uzticēto pienākumu sniegšana notiks saskaņā ar specifikācijām neatkarīgi no šī grozījuma. Šāda situācija var rasties, ja attiecīgajā tirgū vairāki uzņēmumi piedāvā ekvivalenta rakstura un kvalitātes pakalpojumus.

65. Turklāt, ja līgumslēdzēja iestāde paredz, ka noteikti līguma piešķiršanas nosacījumi var tikt adaptēti pēc koncesionāra izvēles, un ja tā specifikācijās tieši paredz šādu adaptēšanas iespēju, tad visi uzņēmumi, kas ir ieinteresēti piedalīties koncesijā, par to zina jau no paša sākuma un līdz ar to ir vienlīdzīgā stāvoklī to piedāvājumu formulēšanas brīdī.

66. Tomēr šī koncesijas līguma grozīšana var šķist kritizējama tādā situācijā, kāda ir pamata prāvā.

67. Šī apakšuzņēmēja nomaiņa notiek bez leģitīma iemesla pēc līguma noslēgšanas un pirms pirmo pakalpojumu sniegšanas, kaut gan šis koncesionārs piedāvājuma iesniegšanas laikā ir pamatojies uz šī apakšuzņēmēja pazīstamību un tehnisko pieredzi.

68. Es uzskatu, ka ar šādu praksi, ja to akceptē līgumslēdzēja iestāde, tiek pārkāpts

pārskatāmības pienākums un vienlīdzīgas attieksmes princips pret koncesionāriem. Šādi rīkojoties, līgumslēdzēja iestāde izslēdza *FES* grozīto piedāvājumu no nopietnas un pārskatāmas izvērtēšanas salīdzinājumā ar dažādām kandidatūrām, un līdz ar to šim uzņēmumam var būt nepamatota priekšrocība šī līguma iegūšanā.

69. Pirmkārt, nav izslēgts, ka *Stadt Frankfurt am Main* būtu izvēlējusies citu piedāvājumu, nevis to, kuru sākotnēji iesniedza *FES*, ja *FES* saistībā ar apakšuzņēmēja izmantošanu reklāmas pakalpojumiem nebūtu pamatojies uz daudzām prasītājas īpašībām, t.i., "veiktspējīgs un pieredzējis [..] partneris", "pieredzējis reklāmas jomas speciālists, kas darbojas visā pasaulē", un tā "produkti [ir] moderni un estētiski"[32].

70. No lūguma sniegt prejudiciālo nolēmumu skaidri izriet, ka tas, ka prasītāja tika minēta kā apakšuzņēmējs, lāva *FES* iegūt attiecīgo koncesijas līgumu. Izvēle par labu *FES* notika saskaņā ar tā apgalvojumiem par reklāmas jomu, jo tas saskaņā ar piešķiršanas kritēriju saņēma 27,3 punktus, bet tā galvenais konkurents, kas ir persona, kas iestājusies šajā lietā, saņēma 20,1 punktu. Saistībā ar citiem kritērijiem *Stadt Frankfurt am Main* tikpat punktus, ja ne vairāk, piešķīra personai, kas iestājusies lietā. Tādēļ no manā rīcībā esošajiem dokumentiem izriet, ka tam, ka prasītāja bija iekļauta *FES* kopējā piedāvājumā, bija noteicoša loma koncesijas piešķiršanā.

71. Otrkārt, *FES*, kas pēc koncesijas līguma saņemšanas veica pārrunas par apakšuzņēmuma līgumu slēgšanu par reklāmas pakalpojumu sniegšanu un par tualetes moduļu piegādi[33], lai beigu beigās noraidītu prasītāju bez jebkāda leģitīma iemesla[34], sākotnējais piedāvājums, kuru akceptēja *Stadt Frankfurt am Main*, izskatās pēc fasādes piedāvājuma, kura galvenais mērķis bija vienīgi izslēgt nopietnos konkurentus, lai saņemtu koncesiju, un saistībā ar kuru acīmredzamā vēlēšanās bija izpildīt šo līgumu atbilstoši ekonomiskiem un tehniskiem nosacījumiem, kas atšķiras no tiem, kas izklāstīti piedāvājumā un kas vienīgie bija pakļauti konkurencei.

72. Līdz ar to, ņemot vērā visus šos lūgumā sniegt prejudiciālo nolēmumu izklāstītos elementus, es uzskatu, ka pirms šīs

32 — Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu 5. un 6. punkts.

33 — Kaut gan koncesijas līgums ar *Stadt Frankfurt am Main* tika noslēgts 2004. gada 20. un 22. jūlijā, *FES* prasītāju un personu, kas iestājusies lietā, iesniegt piedāvājumus par reklāmas pakalpojumiem un tualetes moduļu piegādi uzaicināja attiecīgi 2005. gada 5. janvārī un 28. jūlijā. Šajā stadijā prasītāja tika noraidīta kā apakšuzņēmējs.

34 — Šajā gadījumā es neredzu nevienu elementu lietas materiālos, kas ļautu uzskatīt, ka *FES* varēja leģitīmi pamatot tā apakšuzņēmēja, kuru tas bija minējis piedāvājuma iesniegšanas laikā, pakalpojumu neizmantošanu. Kā to norāda iesniedzējtiesa, šī nomaiņa nav saprotama tiktāl, ciktāl prasītāja piedāvāja *FES* kopumā lielāku ikgadējo atlīdzību par to, kādu piedāvāja persona, kas iestājusies lietā.

apakšuzņēmēja nomaiņas, kas notika pat pirms pirmo pakalpojumu sniegšanas un kas netika pamatota ne ar mazākajām tehniska vai finanšu rakstura grūtībām, obligāti bija jānotiek jaunai konkursa procedūrai. Tādējādi, akceptējot šādu apakšuzņēmēja nomaiņu, neievērojot Kopienu tiesībās noteiktās reklāmas un konkursa izsludināšanas prasības, *Stadt Frankfurt am Main*, manuprāt, nav ievērojusi pārskatāmības pienākumu.

73. Kaut gan saistībā ar koncesijām publiskie resursi faktiski ir mazāk iesaistīti kā publiskā iepirkuma līgumu jomā, tomēr pakalpojumu koncesijas piešķiršanas procedūrai ir jāgarantē valsts iestādēm, kā arī lietotājiem labākie pakalpojumi un tai ir jānotiek, pamatojoties uz dažādu kandidātu nopietnu un pārskatāmu izvērtēšanu, kurā tiek ievērots vienlīdzīgas attieksmes pret piedāvājuma iesniedzējiem princips.

74. Ja iesniedzējtiesa, ņemot vērā visus lietas materiālos iekļautos elementus, apstiprinās šo faktu analīzi, es uzskatu, ka tai ir jāizdara no šāda pārkāpuma izrietošie secinājumi.

75. Līdz ar to es piedāvāju Tiesai atbildēt iesniedzējtiesai, ka, ja apakšuzņēmēja identitāte ir būtisks elements, uz kuru balstās līgumslēdzēja iestāde, lai piešķirtu koncesiju, pārskatāmības pienākums pieprasa, lai dalībvalstis organizētu jaunu konkursa procedūru, ja koncesionārs vēlas nomainīt apakšuzņēmēju pat pirms pirmo pakalpojumu izpildes, nepaskaidrojot leģitīmus iemeslus. Kompetentajai valsts tiesai ir jāizvērtē, vai *FES* piedāvājuma iesniegšanas brīdī izvirzītā apakšuzņēmēja vārds, pazīstamība un tehniskā pieredze bija būtisks elements, uz kuru balstījās *Stadt Frankfurt am Main*, piešķirot koncesiju šim uzņēmumam.

2) Par pārskatāmības pienākuma *ratione personæ* apjomu

76. Ar piekto jautājumu iesniedzējtiesa jautā, vai tāds uzņēmums kā *FES*, ņemot vērā tā īpašības, kas izklāstītas lūgumā sniegt prejudiciālo nolēmumu, ir jāuzskata par "līgumslēdzēju iestādi" Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta nozīmē vai par tādu "publisku uzņēmumu" Direktīvas 80/723 2. panta nozīmē, kurš ir pakļauts pārskatāmības pienākumam pakalpojumu koncesijas līguma piešķiršanas jomā.

77. Iesniedzējtiesa norāda uz iepriekš minētajām direktīvām tiktāl, ciktāl saistībā ar pakalpojumu koncesijām nevienā no sekundāro tiesību tekstiem nav precīzi definētas vienības, kurām ir jāievēro pārskatāmības pienākums.

78. Es uzskatu, ka šāda regulējuma neesamība nav problemātiska, jo principi, kas šajā sakarā ir izstrādāti publiskā iepirkuma jomā, manuprāt, var tikt attiecināti uz koncesiju pakalpojumiem.

79. Man šķiet svarīgi ievērot vienveidīgu jēdziena "līgumslēdzēja iestāde" definīciju tiktāl, ciktāl šis jēdziens aptver visus publisko tiesību subjektus, kuri var sniegt ekonomiska rakstura pakalpojumus trešām personām un veikt to neatkarīgi no noslēgtā līguma veida vai nu publiskā iepirkuma līgumu jomā, vai publisko pakalpojumu koncesiju jomā. Šajā sakarā ir svarīgi atgādināt, ka Direktīvas 92/50 piemērošanas joma tiek noteikta nevis atkarībā no attiecīgās darbības rakstura, bet atkarībā no personības, kas to piedāvā, jo visiem līgumslēdzējas iestādes piešķirtajiem līgumiem ir jābūt piešķirtiem saskaņā ar šajā direktīvā noteiktajiem principiem.

80. Taču norāde uz jēdzienu "publisks uzņēmums", kas ietverta Direktīvas 80/723 2. pantā un kas attiecas, atgādinu, uz finanšu attiecību pārskatāmību starp dalībvalstīm un publiskajiem uzņēmumiem, man šķiet daudz neatbilstīgāka. Ņemot vērā elementus, kurus es norādīšu saistībā ar jēdziena "publisko tiesību subjekts" izvērtēšanu, valsts tiesa tomēr, ja tā uzskatīs par nepieciešamu, varēs izvērtēt, vai tāds uzņēmums kā *FES* var tikt kvalificēts par "publisko uzņēmumu"[35].

a) Par jēdzienu "publisko tiesību subjekts" Direktīvas 92/50 nozīmē

81. Pirms tiek atgādināti dažādie Direktīvā 92/50 paredzētie nosacījumi kādas vienības kvalificēšanai par "līgumslēdzēju iestādi", vispirms ir jānorāda, ka *FES* ir uzņēmums ar jauktu kapitālu un ir izveidots publisko privāto partnerattiecību ietvaros[36]. *Stadt Frankfurt am Main* pieder 51 % šī uzņēmuma daļu.

35 — Direktīvas 80/723 2. pantā izklāstītie apstākļi kādas vienības kvalificēšanai par "publisku uzņēmumu" ir tādi paši kā Direktīvas 92/50 1. pantā izklāstītie apstākļi kādas vienības kvalificēšanai par "līgumslēdzēju iestādi".

36 — Šajā ziņā skat. uzņēmuma interneta mājaslapu: www.*fes*-frankfurt.de/profil (rubrikas "profil" un "chronik").

82. Tādēļ šī lieta Tiesai sniedz iespēju precizēt, vai šāda vienība var būt tāds "publisko tiesību subjekts" Direktīvas 92/50 nozīmē, kurš ir pakļauts Līguma pamatprincipu ievērošanai.

83. Pirms tiek sākta šī izvērtēšana, ir jāprecizē, kas ietilpst jēdzienā "publiskās privātās partnerattiecības".

84. Šīs partnerattiecības ir mehānisms, kas apvieno publisko kapitālu, kurš parasti pārstāv vairākuma daļu, un mazākuma daļas privāto kapitālu juridiskā struktūrā, kas principā ir pakļauta parastajiem komerctiesību noteikumiem. Publiskās un privātās jomas partneri tādējādi izveido jaukta kapitāla vienību, kas var būt jaukta kapitāla sabiedrības formā un kas var izpildīt publiskos līgumus vai koncesijas ietvaros uzņemties vietējo publisko pakalpojumu sniegšanu. Kā Komisija ir norādījusi nesenā paziņojumā[37], šīs visbiežāk ilgtermiņa sadarbības raksturiezīme ir tādam privātajam partnerim, kurš piedalās dažādās attiecīgā projekta stadijās (izstrāde, izpildīšana un ekspluatēšana), piešķirtā loma uzņemties riskus, kādi parasti ir publiskajā sektorā, un bieži vien sniegt finanšu ieguldījumu šajā projektā[38].

85. Tomēr šī jauktā kapitāla vienība Tiesas judikatūras nozīmē nav valsts iestādes dienesta "iekšējā" vadības struktūra. Tādējādi, ja līgumslēdzēja iestāde piešķir publiskā iepirkuma vai koncesiju līgumu šāda tipa vienībai, tai ir jāievēro visi noteikumi, kas attiecas uz publiskā iepirkuma līgumiem un koncesijām un kas izriet no Līguma un sekundārajām tiesībām[39].

86. Tagad ir jāizvērtē dažādie nosacījumi, kas izklāstīti Direktīvas 92/50 1. panta b) punktā un saskaņā ar kuriem vienību var kvalificēt par "publisko tiesību subjektu".

87. Saskaņā ar Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otro daļu publisko tiesību subjektam ir jābūt juridiskajai personai, kas ir tieši izveidota, lai apmierinātu vispārēju interešu vajadzības, kuras nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura, un kuras darbība, finansējums vai vadības struktūras ir cieši atkarīgas no

37 — Komisijas 2008. gada 5. februāra interpretējošais paziņojums saistībā ar Kopienu tiesību publiskā iepirkuma līgumu un koncesiju tiesību piemērošanu attiecībā uz institucionalizētajām publiskajām privātajām partnerattiecībām [*des concessions aux partenariats public-privé institutionnalisés*] (*PPPI*) (C(2007)6661).

38 — 2. lpp.

39 — Kopš 2005. gada 11. janvāra sprieduma lietā C-26/03 *Stadt Halle* un *RPL Lochau* (Krājums, I-1. lpp.) par pakalpojumu publiskā iepirkuma līguma piešķiršanu jaukta kapitāla sabiedrībai Tiesa uzskata, ka, ja privātam uzņēmumam pat kā mazākumdalībniekam pieder kapitāla daļas komercsabiedrībā, kas pieder arī attiecīgajai līgumslēdzējai iestādei, tas katrā ziņā izslēdz, ka šī līgumslēdzēja iestāde varētu kontrolēt minēto komercsabiedrību tāpat, kā tā kontrolē pati savus dienestus (49. punkts). Skat. arī iepriekš minēto spriedumu lietā *ANAV*, 30.–32. punkts un tajos minētā judikatūra.

valsts, pašvaldības vai cita publisko tiesību subjekta.

88. Kā Tiesa par to pastāvīgi ir lēmusi, šie trīs nosacījumi ir kumulatīvi, līdz ar ko viena no šiem nosacījumiem neesamības gadījumā attiecīgais subjekts nevar tikt kvalificēts par "publisko tiesību subjektu" un līdz ar to par "līgumslēdzēju iestādi" Direktīvas 92/50[40] nozīmē.

89. Turklāt, ņemot vērā [Kopienu] direktīvu par publiskā iepirkuma līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru mērķi, Tiesa uzskata, ka "publisko tiesību subjekta" jēdziens ir jāinterpretē funkcionāli[41].

b) Par publisko tiesību subjektu veidojošo elementu izvērtēšanu

90. Šajā lietā netiek apstrīdēts, ka *FES* ir juridiska persona. Šaubas ir par diviem pārējiem nosacījumiem, kas izklāstīti Direktīvā 92/50.

i) Par *FES* spēju tieši apmierināt vispārējo interešu vajadzības, kurām nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura

91. Vispirms nav strīda par to, ka *FES* tika izveidots, lai tieši apmierinātu vispārējo interešu vajadzības[42], jo tam no paša sākuma tika uzticēts apsaimniekot un likvidēt atkritumus, kā arī veikt pilsētas uzkopšanu *Stadt Frankfurt am Main* teritorijā[43]. Šīs darbības nenoliedzami ietilpst vispārējo interešu jomā. Kā Tiesa jau nosprieda spriedumā lietā *BFI Holding*[44], šīs vajadzības ir daļa no tām, kuras nevar pilnībā apmierināt privātie uzņēmumi tiktāl, ciktāl tās ir nepieciešamas saistībā ar sabiedrības veselību un vides aizsardzību, un tas ir galvenais iemesls, kādēļ valsts saistībā ar tām paredz saglabāt noteicošo ietekmi[45].

92. Tagad ir jāpārbauda, vai šādām vispārējo interešu vajadzībām ir nevis rūpniecisks un

40 — Skat. 2009. gada 11. jūnija spriedumu lietā C-300/07 *Hans & Christophorus Oymanns* (Krājums, I-4779. lpp., 48. punkts un tajā minētā judikatūra).

41 — 2008. gada 10. aprīļa spriedums lietā C-393/06 *Ing. Aigner* (Krājums, I-2339. lpp., 37. punkts un tajā minētā judikatūra).

42 — Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru runa ir par vajadzībām, kuras ar vispārējām interesēm saistītu apsvērumu dēļ valsts vai pašvaldība izvēlas visumā apmierināt pati vai attiecībā uz kurām tā vēlas saglabāt noteicošu ietekmi (iepriekš minētais spriedums lietā *Ing. Aigner*, 40. punkts un tajā minētā judikatūra). Tiesa tādējādi ir atzinusi, ka tā tas ir gadījumā ar oficiālajiem tipogrāfijas produktiem, tādiem kā pases, transportlīdzekļa vadītāja apliecības vai identifikācijas kartes (1998. gada 15. janvāra spriedums lietā C-44/96 *Mannesmann Anlagenbau Austria* u.c., *Recueil*, I-73. lpp.), valsts mežu uzturēšanu (1998. gada 17. decembra spriedums lietā C-353/96 Komisija/Īrija, *Recueil*, I-8565. lpp.), universitātes pārvaldīšanu (2000. gada 3. oktobra spriedums lietā C-380/98 *University of Cambridge*, *Recueil*, I-8035. lpp.) vai telekomunikāciju publiskā tīkla pārvaldīšanu (iepriekš minētais spriedums lietā *Telaustria* un *Telefonadress*).

43 — 2002. gada 12. decembra spriedumā lietā C-470/99 *Universale-Bau* u.c. (*Recueil*, I-11617. lpp.) Tiesa atzina, ka nav obligāti, lai subjektam tas jau būtu bijis uzdots sākotnēji.

44 — 1998. gada 10. novembra spriedums lietā C-360/96 (*Recueil*, I-6821. lpp.).

45 — 51.–53. punkts.

komerciāls, bet cita veida raksturs. Šis jautājums ir daudz delikātāks.

93. Ir jānorāda, ka pastāv plaša judikatūra par veidu, kādā ir jānovērtē šādu vajadzību pastāvēšana[46]. Tiesa uzskata, ka ir jāņem vērā tādu atbilstošo tiesisko un faktisko apstākļu kopums kā apstākļi, kādi pastāvēja attiecīgās struktūras izveidošanas brīdī, un nosacījumi, ar kādiem tā veic savu darbību. Šajā sakarā Tiesa precizē, ka ir svarīgi pārliecināties par to, vai attiecīgā struktūra savu darbību veic normālos konkurences apstākļos[47]. Šajā sakarā Tiesa izvērtē konkurences situāciju to produktu un pakalpojumu tirgū, saistībā ar kuriem minētais subjekts tika izveidots. Kaut gan konkurences pastāvēšana var būt norāde, ka vispārējām vajadzībām ir rūpniecisks vai komerciāls raksturs, šī norāde nav pietiekama[48]. Vēl ir jāizvērtē, vai šim subjektam ir mērķis gūt peļņu, vai tam ir zaudējumi saistībā ar tā darbību un vai tas saņem publisko finansējumu, lai veiktu attiecīgo darbību[49].

46 — It īpaši norādu uz 2001. gada 10. maija spriedumu apvienotajās lietās C-223/99 un C-260/99 *Agorà* un *Excelsior* (*Recueil*, I-3605. lpp.), 2003. gada 27. februāra spriedumu lietā C-373/00 *Adolf Truley* (*Recueil*, I-1931. lpp.), 2003. gada 22. maija spriedumu lietā C-18/01 *Korhonen* u.c. (*Recueil*, I-5321. lpp.) un iepriekš minētajiem spriedumiem lietā *BFI Holding*, lietā *Mannesmann Anlagenbau Austria* u.c., kā arī lietā *Ing. Aigner*.

47 — Iepriekš minētais spriedums lietā *Ing. Aigner*, 41. punkts un tajā minētā judikatūra.

48 — Iepriekš minētajā spriedumā lietā *Adolf Truley* Tiesa uzskatīja, ka attīstītas konkurences pastāvēšana pati par sevi neļauj secināt, ka nepastāv vispārējo interešu vajadzība, kurai ir nevis rūpniecisks vai komerciāls, bet cita veida raksturs (61. punkts).

49 — Iepriekš minētais spriedums lietā *Korhonen* u.c., 55.–59. punkts.

94. Lietas materiālos nav pietiekamu elementu, lai pienācīgi pārbaudītu visus šos apstākļus. Iesniedzējtiesai, kura padziļināti pārzina lietas materiālus, ir jāizvērtē šie apstākļi. Es tomēr norādīšu dažus noderīgus elementus.

95. Saistībā ar apstākļiem, kas noteica šī subjekta izveidi, man šķiet svarīgi ņemt vērā atkritumu savākšanas un pārstrādes, kas ir daļa no darbībām, kuru dēļ tika izveidots *FES*, tirgus īpatnības.

96. Atkritumu savākšanas un apsaimniekošanas tirgus ir piedzīvojis ievērojamu pieaugumu, it īpaši saistībā ar tiesību aktu stingrības palielināšanos saistībā ar atkritumu apsaimniekošanu un pārstrādi un kaitējuma videi novēršanu. Šīs stingrības palielināšanās tiešās sekas ir atkritumu savākšanas un apsaimniekošanas izmaksu paaugstināšanās, padarot šīs darbības sarežģītākas un tehniskākas. Ņemot vērā šīs prasības, lielākā daļa pašvaldību ir nolēmušas deleģēt šīs darbības specializētiem uzņēmumiem, kuri pilnībā var gūt labumu no šī tirgus attīstības.

97. Šie elementi man ļauj uzskatīt, ka šīs vienības izveidošanas pamatā tādēļ nebija peļņas iespēju meklēšana. Kaut gan šī darbība faktiski nes ievērojamu peļņu, tomēr peļņas iespēju meklēšana katrā ziņā nebija *FES* izveidošanas galvenais mērķis. Minētie elementi *a fortiori* attiecas uz pilsētas uzkopšanas darbībām, kas pretēji atkritumu savākšanai un apsaimniekošanai ietver minimālu pārstrādi.

98. Saistībā ar apstākļiem, kuros *FES* veic savu darbību, un it īpaši saistībā ar konkurences stāvokli atkritumu savākšanas un apsaimniekošanas, kā arī pilsētas uzkopšanas jomās iesniedzējtiesai ir jāizvērtē, vai *FES* darbojas konkurences tirgū, kurā ir patiesi konkurenti, vai arī — tieši pretēji — kvazimonopola situācijā sakarā ar tā kā "vēsturiskā operatora"[50] statusu vai sakarā ar tirgū iekļūšanas barjeru pastāvēšanu tirgū. Faktiskas konkurences neesamība nav obligāts nosacījums, lai *FES* kvalificētu par publisko tiesību subjektu, bet tas varētu būt par norādi faktam, ka *FES* piedalās vispārējo interešu vajadzības, kurai nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura, apmierināšanā.

99. Turklāt faktam, ka *FES* papildus savam vispārējam uzdevumam praktizē citas peļņu nesošas darbības, nav nozīmes saistībā ar risinājumu pamata prāvā. Tiesa nosprież, ka publisko tiesību subjekta kvalificēšana nav atkarīga no tā, cik nozīmīgas attiecīgā subjekta darbībā ir vispārējo interešu vajadzību, kurām ir nevis rūpniecisks vai komerciāls, bet cits raksturs, apmierināšana. Tā kā uzņēmums turpina apmierināt šīs vajadzības, tad Tiesa uzskata, ka nav nozīmes faktam, ka uzņēmums veic citas peļņu nesošas darbības neatkarīgi no to daļas uzņēmuma kopējā apgrozījumā[51].

100. Turklāt, lai gan no juridiskā skatupunkta *FES* daudz neatšķiras no sabiedrības, kas pieder privātajiem tirgus dalībniekiem, tiktāl, ciktāl tas uzņemas ekonomiskos riskus saistībā ar tā darbību un var tikt pasludināts par bankrotējušu, no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka *Stadt Frankfurt am Main* nepieļautu šādas situācijas rašanos. Turklāt jānorāda, ka šī pašvaldība no saviem iedzīvotājiem iekasē pašvaldības nodokli, lai finansētu maksājumus, kas tiek pārskaitīti *FES* par atkritumu likvidēšanu un ielu tīrīšanas darbiem.

50 — Precizēju, ka saskaņā ar *FES* interneta mājaslapu šī uzņēmuma izveides sākotne ir meklējama Pašvaldības birojā par atkritumu apsaimniekošanu un pilsētas uzkopšanu.

51 — Iepriekš minētie spriedumi lietā *Mannesmann Anlagenbau Austria* u.c., 25., 26. un 31. punkts; lietā *BFI Holding*, 55. un 56. punkts, kā arī lietā *Ing. Aigner*, 47. punkts un tajā minētā judikatūra.

101. Ņemot vērā šos elementus, es tiecos uzskatīt, ka *FES* tika izveidots, lai tieši apmierinātu vispārējo interešu vajadzības, kurām nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura.

102. Tomēr, lai noteiktu precīzo šim uzņēmumam uzticēto vajadzību raksturu, iesniedzējtiesas, kuras rīcībā ir visi atbilstīgie elementi, ziņā ir izvērtēt apstākļus, kuros *FES* veic savu darbību, it īpaši konkurences stāvokli nozarēs, saistībā ar kurām šis uzņēmums tika izveidots.

ii) Par nosacījumu, kas saistīts ar subjekta ciešo atkarību no valsts, pašvaldības vai citiem publisko tiesību subjektiem

103. Atgādinu, ka atbilstoši Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otrās daļas trešā ievilkuma formulējumam šis nosacījums ietver trīs alternatīvus kritērijus:

— vai nu to galvenokārt finansē valsts, reģionālas vai vietējas iestādes vai citi publisko tiesību subjekti,

— vai nu tā pārvaldība ir pakļauta kontrolei no valsts, reģionālo vai vietējo iestāžu vai citi publisko tiesību subjektu puses,

— vai kura vadībā, pārvaldē vai uzraudzības struktūrā vairāk nekā pusi locekļu ieceļ valsts, reģionālas vai vietējas iestādes vai citi publisko tiesību subjekti.

104. Nav strīda par to, ka *Stadt Frankfurt am Main* pieder 51 % no *FES* kapitāldaļām, proti, to vairākums. Kaut gan piederošais kapitāldaļu daudzums varētu ļaut prezumēt šīs pašvaldības dominējošu ietekmi uz šo uzņēmumu, nav acīmredzams, ka šī ietekme izpaužas šī uzņēmuma funkcionēšanas un pārvaldības modalitātēs.

105. Vispirms es izvērtēšu šī uzņēmuma pārvaldības modalitātes tiktāl, ciktāl *Stadt Frankfurt am Main* ir veto tiesības, piedaloties kopsapulcē, kas saskaņā ar šo tiesību izmantošanas modalitātēm var piešķirt šai pašvaldībai faktisku kontroli pār šī uzņēmuma pārvaldību.

— Par kritēriju, kas attiecas uz attiecīgā subjekta pārvaldības kontroli

106. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru šis kritērijs attiecas uz gadījumu, kurā šis subjekts ir atkarīgs no valsts varas iestādēm un kurš ir ekvivalents gadījumam, kāds pastāv, ja ir izpildīti divi pārējie alternatīvie kritēriji. Šī atkarība ļauj valsts varas iestādēm ietekmēt šī subjekta lēmumus publiskā iepirkuma līgumu jomā[52] vai pēc analoģijas — koncesiju jomā.

107. Iepriekš minētais spriedums lietā *Adolf Truley* ilustrē gadījumu, kurā Tiesa nosprieda, ka šis kritērijs ir izpildīts. Šajā lietā pašvaldības kontroles birojs varēja pārbaudīt ne tikai attiecīgā subjekta gada bilanci, bet arī tā darbību attiecībā uz rādītāju precizitāti, likumīgumu, ekonomiskumu, rentabilitāti un lietderību. Šis birojs turklāt bija tiesīgs apmeklēt šī subjekta telpas un iekārtas un ziņot par rezultātiem kompetentajām kontroles iestādēm, kā arī sabiedrības akcionāriem un pašvaldībai. Tiesa uzskata, ka šādas prerogatīvas tādējādi ļāva pašvaldībai aktīvi kontrolēt minētā subjekta pārvaldību.

52 — Skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Adolf Truley*, 69. punkts un tajā minētā judikatūra.

108. Šajā lietā iesniedzējtiesai ir jāņem vērā visi faktiskie un tiesību apstākļi, kas varētu ļaut *Stadt Frankfurt am Main* noteicoši ietekmēt *FES* darbību. Šajā lietā es uzskatu, ka tai šī uzņēmuma kopsapulcē būtu jāpievērš uzmanība modalitātēm, saskaņā ar kurām šī pašvaldība izmanto veto tiesības, kas ir saistītas ar vairākuma kapitāldaļām. Šajā sakarā iesniedzējtiesai ir jāizvērtē šo tiesību nozīmīgums, ņemot vērā lēmumus, attiecībā pret kuriem tā var tikt piemērota, un izvērtējot eventuālos nosacījumus saistībā ar tās izvērtēšanas ierobežojumiem.

109. Lai gan pašvaldība nevar izdot lēmumus[53], tā tomēr var veikt ekskluzīvu kontroli pār *FES*, ja tā var iestāties pret uzņēmuma stratēģiskajiem lēmumiem par tā komerciālo politiku, tā administratoru iecelšanu, budžetu vai uzņēmuma plānu. Ja iesniedzējtiesa pierādīs, ka *Stadt Frankfurt am Main*, izmantojot savas veto tiesības, var iestāties pret galvenajiem lēmumiem saistībā ar *FES* stratēģiju un nobloķēt šī uzņēmuma lēmumu pieņemšanas procesu, tad *Stadt Frankfurt am Main* ir noteicoša ietekme uz *FES* pārvaldību un līdz ar to arī kontrole.

53 — Norādu, ka *FES* kopsapulce var pieņemt lēmumu vienīgi ar trīs ceturtdaļu vairākumu. Kaut gan *Stadt Frankfurt am Main* pieder 51 % šī uzņēmuma kapitāldaļu, šī daļība nav pietiekama, lai tā varētu viena pati pieņemt lēmumus šīs kopsapulces ietvaros.

110. Šajos apstākļos, lai noteiktu apmēru, kādā *Stadt Frankfurt am Main* kontrolē *FES* pārvaldību, iesniedzējtiesai ir jāizvērtē, vai pašvaldība var noteicoši ietekmēt uzņēmuma pārvaldību ar veto tiesību palīdzību, kuras tai pieder kā vairākuma akcionārei.

111. Ja iesniedzējtiesa uzskatīs, ka veto tiesības neļauj *Stadt Frankfurt am Main* kontrolēt šī uzņēmuma pārvaldību, tai būs jāizvērtē divi citi kritēriji.

— Par kritēriju saistībā ar to, ka finansējumu galvenokārt sniedz pašvaldība

112. Tiesa šī nosacījuma apjomu ir precizējusi iepriekš minētajā spriedumā lietā *University of Cambridge*. Tiesa uzskata, ka tikai pakalpojumus, ar kuriem kā ar finansiālu palīdzību bez pretizpildījuma tiek finansēta vai atbalstīta organizācijas darbība, var kvalificēt par "valsts finansējumu". Taču summas, ko līgumslēdzēja iestāde izmaksā par līgumiskajiem pakalpojumiem, neietilpst šajā kategorijā[54].

113. Tiesa ir norādījusi arī, ka termins "vairākuma" ir jāinterpretē kā tāds, kas nozīmē "vairāk nekā puse", un ka šī valsts finansējuma procentu daļa ir jānosaka saistībā ar visiem ienākumiem, kurus saņem attiecīgais subjekts, ieskaitot tos, kas tiek saņemti par komercdarbību, un šis aprēķins ir jāveic uz ikgadējas bāzes.

114. Šajā lietā no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka vairāk nekā puse no *FES* ikgadējā apgrozījuma nāk no sinalagmatiskajiem līgumiem, kas noslēgti ar *Stadt Frankfurt am Main*, par atkritumu savākšanu un apsaimniekošanu, kā arī pilsētas sakopšanu. Summas, ko šī pašvaldība maksā, tādējādi ir atlīdzība par *FES* sniegtajiem līgumiskajiem pakalpojumiem, un minētā pašvaldība patiešām ir paredzējusi ekonomisko interesi saistībā ar to izpildi. Kaut gan šādas līgumiskās attiecības patiešām var ietvert *FES* atkarību no šīs pašvaldības, šai atkarībai, pēc Tiesas domām, ir cits raksturs nekā tai, kas izriet

54 — 21. un 24. punkts. Šajā lietā runa ir par valsts finansējumu, kas izpaužas kā stipendijas studentiem un subsīdijas, kas tiek maksātas, lai veicinātu pētniecības darbu universitātē, nevis par maksājumiem, ko veic valsts, par šīs universitātes veiktajiem pakalpojumiem.

no vienkāršas atbalsta sniegšanas, un šī atkarība ir jāpielīdzina tai atkarībai, kāda pastāv parastu komercattiecību ietvaros[55].

115. Ņemot vērā šos elementus, es uzskatu, ka *Stadt Frankfurt am Main* veiktie maksājumi nav valsts finansējums iepriekš minētās judikatūras nozīmē.

— Par kritēriju, kas saistīts ar pārvaldes, vadības vai uzraudzības struktūras sastāvu

116. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu nav precizēts *FES* pārvaldes padomes sastāvs, tās locekļu iecelšanas kārtība, vadības sastāvs un tās locekļu iecelšanas kārtība. Iesniedzējtiesa vienīgi norāda, ka *Stadt Frankfurt am Main* ieceļ ceturtdaļu uzraudzības padomes locekļu, kā arī tās priekšsēdētāju, kuram vienāda skaita balsu gadījumā ir noteicošā balss[56]. Tas tādēļ nav pietiekami, lai izpildītu šo kritēriju.

117. Ņemot vērā šos elementus, es uzskatu, ka tāda jaukta kapitāla vienība kā *FES*, kas izveidota partnerattiecību ar *Stadt Frankfurt am Main* ietvaros, ir publisko tiesību subjekts Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otrās daļas nozīmē, ja tiek pierādīts, ka, pirmkārt, šī vienība apmierina vispārēju interešu vajadzības, kurām nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura, un, otrkārt, ka tā pārvaldība un vadība ir tieši atkarīga no pašvaldības.

118. Minētā vienība atbilst vispārējo interešu vajadzībām Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otrās daļas pirmā ievilkuma nozīmē, ja tā veic atkritumu savākšanu un

55 — Iepriekš minētais spriedums lietā *University of Cambridge*, 25. punkts.

56 — Šīs padomes, kā norāda tās nosaukums, uzdevums ir kontrolēt un pārraudzīt sabiedrības pārvaldību. Ļoti bieži pārraudzības padome var nodrošināt gan lietderības pārbaudi, gan likumības pārbaudi, it īpaši veicot pārbaudes, ko tā uzskata par noderīgām, un sniedzot kopsapulcei savus apsvērumus par sabiedrības gada ziņojumu. Tai var būt arī īpašas pilnvaras, kas tai, piemēram, ļauj iecelt vadības locekļus vai tās priekšsēdētāju vai pat atļaut kapitāldaļu cesiju. Uzraudzības padomes priekšsēdētājam parasti ir divas funkcijas, kurās ietilpst padomes sasaukšana un debašu uzraudzība. Uzraudzības padomes loma un funkcijas ir precizētas likumā un kodificētas sabiedrības statūtos, kuru nav manā rīcībā (skat. Cozian, M., Viandier, A., un Deboissy, F., *Droit des sociétés*, 17e édition, Parīze: Litec, 2004, 286. un 287. lpp.).

apsaimniekošanu, kā arī pilsētas uzkopšanu pašvaldības teritorijā. Lai izvērtētu, vai šīm vajadzībām nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura, kompetentajai valsts tiesai ir jāizvērtē apstākļi, kādos *FES* veic savu darbību, it īpaši konkurences stāvoklis šajās nozarēs.

119. Šāda vienība ir tieši atkarīga no valsts iestādes Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otrās daļas trešā ievilkuma nozīmē, ja tās pārvaldību un pārvaldes, vadības un uzraudzības struktūras tieši kontrolē minētā valsts iestāde. Lai noteiktu, cik lielā mērā *FES* pārvaldību kontrolē *Stadt Frankfurt am Main*, kompetentajai valsts tiesai ir jānosaka, vai pašvaldība var ar veto tiesību, kuras tā var izmantot kopsapulcē, palīdzību vai ar uzņēmuma struktūru sastāvu nodrošināt aktīvu kontroli pār šīs vienības pārvaldību un tādā veidā ietekmēt tās lēmumus pakalpojumu koncesijas līgumu piešķiršanas jomā.

C — *Par valsts tiesneša pilnvarām izdot rīkojumu pārskatāmības pienākuma neievērošanas gadījumā*

120. Ar pirmo un ceturto jautājumu *Landgericht Frankfurt am Main* jautā Tiesai par tiesas kontroli attiecībā uz lēmumiem, kas tikuši pieņemti pakalpojumu koncesiju sakarā. Konkrētāk, iesniedzējtiesa jautā, vai tādos apstākļos, kādi ir pamata prāvā, Kopienu tiesības pieprasa no dalībvalstīm, lai to valsts tiesību sistēmas ietvaros tās atzītu tiesības izdot rīkojumus pusēm, kuras noslēgušas koncesijas līgumu, neievērojot pārskatāmības pienākumu.

121. Šajā lietā prasītāja neapstrīd lēmumu, ar kuru *Stadt Frankfurt am Main* pakalpojumu koncesiju piešķīra *FES*. Taču tā apstrīd lēmumu, ar kuru iestāde, pamatojoties uz koncesiju līguma, IV, 30. pantu, atļāva nomainīt apakšuzņēmēju līguma izpildes gaitā. Prasītāja uzskata, ka, tādējādi rīkojoties, *Stadt Frankfurt am Main* nav ievērojusi pārskatāmības pienākumu, būtiski grozot minēto līgumu un neizpildot Kopienu tiesībās noteiktās reklamēšanas un konkursa izsludināšanas prasības.

122. Tātad šis strīds attiecas nevis uz koncesiju līguma noslēgšanu, bet gan uz tā izpildi. Ar savu prasību prasītāja lūdz valsts tiesu novērst jaunu pārskatāmības pienākuma neievērošanas gadījumu un likt, lai iestāde

neatļautu apakšuzņēmēja nomaiņu saistībā ar to publisko tualešu piegādi un uzturēšu, kuras būtu jāuzstāda Kornmarktas, Gallusvartes un Rēdelhaimas stacijās. Tāpat tā lūdz, lai *FES* tiktu aizliegts noslēgt jaunu apakšuzņēmuma līgumu par iepriekš minēto pakalpojumu sniegšanu. Lai padarītu par tiesiskiem pakalpojumu koncesijas izpildes apstākļus, prasītāja arī lūdz valsts tiesu likt iestādei un vajadzības gadījumā *FES* lauzt līgumus, kas noslēgti, pārkāpjot pārskatāmības pienākumu.

123. Lai atbildētu uz iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem, ir jāatgādina formulējumi, saskaņā ar kuriem valsts tiesai ir jānodrošina privātpersonu no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību aizsardzība tiesās.

1) Ievada apsvērumi

124. Atbilstoši Kopienu tiesību pašreizējam attīstības stāvoklim ir jānorāda, ka tās nereglamentē veidu, kādā dalībvalstīm ir jānodrošina tiesas nolēmumu izpilde un jāsoda pārskatāmības pienākuma neievērošana, kas pieļauta saistībā ar pakalpojumu koncesijas līguma izpildi. Lai izvērtētu, kādā mērā dalībvalstīm ir jāatzīst valsts tiesu tiesības izdot rīkojumus un lauzt līgumus, ir jānorāda uz Kopienu tiesību sistēmas pamatā esošajiem principiem, it īpaši uz Kopienu tiesību pārākuma principu un dalībvalstu procesuālās autonomijas principu.

125. Kopienu tiesību pārākuma princips liek dalībvalstīm paredzēt efektīvas sankcijas pārskatāmības pienākuma neievērošanu, kas pieļauta pakalpojumu koncesijas piešķiršanas procedūras ietvaros.

126. Atgādinu, ka pārskatāmības pienākums ir tāda vispārēja tiesību principa konkrēta un specifiska izpausme, kurš ir jāievēro dalībvalstīm, kad tās rīkojas Kopienu tiesību piemērošanas jomā. Šāds pienākums rada privātpersonām tiesības, saistībā ar kurām valsts tiesai ir jānodrošina efektīva aizsardzība. Šai tiesai ir jābūt spējīgai pilnībā izpildīt savu nolēmumu un noteikt efektīvas, samērīgas un preventīvas sankcijas, lai nodrošinātu pilnīgu Kopienu tiesību efektivitāti.

127. Tāds ir mans pamatuzskats.

128. Taču, ja nav attiecīgā Kopienu tiesību regulējuma, tad es uzskatu, ka dalībvalstu procesuālās autonomijas principam atbilst tas, ka tām tiek ļauts noteikt tiesības, kurām ir jābūt valsts tiesas rīcībā, lai tā nodrošinātu tās nolēmumu izpildi un noteiktu sankcijas par pārskatāmības pienākuma neizpildi, kas pieļauta saistībā ar koncesijas līguma piešķiršanu. Šāda norāde uz dalībvalstu valsts procesuālajām normām, kurām, protams, ir jāatbilst līdzvērtības un efektivitātes principiem, manuprāt, ir atbilstošāka Tiesas pastāvīgajai judikatūrai, kurā tiek ievērota dalībvalstu procesuālā autonomija.

129. No šīs judikatūras izriet, ka, tā kā nav attiecīgā Kopienu tiesību regulējuma, katras dalībvalsts tiesību sistēmā ir jānosaka kompetentās tiesas un tiesvedības procesuālie noteikumi, kam jānodrošina to tiesību aizsardzība, kuras attiecīgajām personām ir piešķirtas ar Kopienu tiesībām, tomēr, pirmkārt, šie noteikumi nedrīkst būt mazāk labvēlīgi par tiem, kas attiecas uz līdzīgām valsts rakstura prasībām (līdzvērtības princips), un, otrkārt, tie nedrīkst padarīt praktiski neiespējamu vai pārmērīgi grūtu to tiesību īstenošanu, kas attiecīgajām personām izriet no Kopienu tiesību sistēmas (efektivitātes princips)[57].

57 — Tiesas 2008. gada 15. aprīļa spriedums lietā C-268/06 *Impact* (Krājums, I-2483. lpp., 44. un 46.–48. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

130. Tieši šo apsvērumu kontekstā ir jāatbild uz iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem.

2) Vērtējums

131. Ar pirmo, otro un ceturto jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā Tiesai vai pārskatāmības pienākums ir jāinterpretē tādējādi, ka dalībvalstīm ir jāatzīst valsts tiesas tiesības izdot rīkojumu attiecībā pret strīda pusēm, lai nodrošinātu šī pienākuma ievērošanu. Iesniedzējtiesa arī jautā Tiesai, vai valsts tiesai ir jāatceļ līgumi, kas noslēgti, pārkāpjot pārskatāmības pienākumu[58].

58 — Šis ceturtais jautājums ir formulēts tā, ka mēs nezinām, vai iesniedzējtiesa jautā par koncesiju līgumu, kas noslēgts starp *Stadt Frankfurt am Main* un *FES*, vai apakšuzņēmuma līgumu, kas noslēgts starp koncesionāru un *DSM*. No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka prasītāja neapstrīd lēmumu, ar kuru *Stadt Frankfurt am Main* piešķīra *FES* pakalpojumu koncesiju. Tādēļ tā nelūdz atcelt ar šo uzņēmumu noslēgto koncesijas līgumu. Taču prasītāja apstrīd lēmumu, ar kuru *Stadt Frankfurt am Main* saskaņā ar koncesijas līguma, IV, 30. pantu atļāva apakšuzņēmēja nomaiņu. Ar savu prasību valsts tiesā prasītāja būtībā vēlas panākt, lai apakšuzņēmuma līgumam, kas noslēgts starp *FES* un *DSM*, tiktu atņemta juridiskā spēkā esamība. Iesniedzējtiesa savā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu apgalvo, ka *Stadt Frankfurt am Main* sakarā ar grozījumu, kurai tā piekrita, bija jālaužpakalpojumu koncesijas līgums. Pastāvot šaubām, es uzskatu, ka šis jautājums attiecas uz diviem gadījumiem.

132. Tiesības izdot rīkojumu ir tiesai dota iespēja likt pusei veikt vai neveikt tās noteiktu darbību, rīkojuma neizpildes gadījumā paredzot eventuālu sankciju kavējuma naudas formā. Tiesnesis, kurš izskata strīdu, var izdot rīkojumu privātpersonai vai iestādei veikt noteikta veida pasākumu, ja spriedums obligāti implicē, ka vienai no strīda pusēm ir jāveic šis pasākums. Šīs tiesības ir atbilstošs instruments, lai nodrošinātu tiesas nolēmumu izpildi un atrisinātu grūtības un jautājumu par atteikumu izpildīt nospriesto.

133. Princips, saskaņā ar kuru valsts tiesa var izdot rīkojumu, pašreiz nav noteikts Kopienu tiesību regulējumā. Turklāt šis princips netiek vienveidīgi piemērots dalībvalstīs, it īpaši gadījumos, kad rīkojums ir adresēts valsts iestādei.

134. Vācijā, tāpat kā Apvienotajā Karalistē, ir atzītas tiesneša tiesības izdot rīkojumu valsts iestādei. Vācijas tiesai ir vispārējas tiesības izdot rīkojumu valsts iestādei. Tāpat Lielbritānijas tiesa var izdot rīkojumu par darbības veikšanu vai par atturēšanos no tās visām valsts iestādēm, izņemot valdību un tās vistuvākos dienestus. Šis jautājums tika ilgi diskutēts Francijas administratīvajās tiesās sakarā ar tradicionālo varas dalīšanas koncepciju. Šai koncepcijai mūsdienās ir vairāki izņēmumi, kas ieviesti kopš 1995. gada 8. februāra likuma stāšanās spēkā[59].

135. Kā jau esmu norādījis, saskaņā ar pašreiz spēkā esošo Kopienu tiesību regulējumu katras dalībvalsts tiesību sistēmā tiek noteikta nepieciešamība un vajadzības gadījumā nosacījumi, kuros šīs tiesības izdot rīkojumu ir jāatzīst. Lai izvērtētu apmēru, kādā šīs tiesības ir jāatzīst, dalībvalstīm ir jābalstās uz to tiesību sistēmu pamatā esošajiem principiem. Tām ir jāizvērtē apjoms, kādā šīs tiesības izdot rīkojumu iekļaujas pastāvošo tiesību aizsardzības līdzekļu kopumā, un ir jāņem vērā valsts tiesām jau piešķirtās tiesības. Šī vērtējuma ietvaros dalībvalstīm ir jāgarantē to tiesas nolēmumu pilnīga izpilde, kuri ir izdoti saistībā ar tiesībām, kuras izvirzītas, pamatojoties uz Kopienu tiesībām. Īstenojot šo mērķi, dalībvalstis tiecas garantēt Kopienu tiesību pilnīgu efektivitāti un nodrošināt tiesību, kuras Kopienu tiesībās ir paredzētas privātpersonām, aizsardzību.

59 — Likums Nr. 95-125 par tiesu sistēmas organizāciju un civilprocesu, kriminālprocesu un administratīvo procesu (1995. gada 9. februāra *JORF*). Skat. Administratīvo tiesu kodeksa L-911-1.–L-911-3. pantu.

136. Līguma laušana, kaut gan tā nav noteikta Kopienu tiesībās, var šķist labākā sankcija, lai nodrošinātu Kopienu tiesību efektivitāti un aizsargātu privātpersonu tiesības. Tā tas varētu būt īpaši gadījumā, kad runa ir par īpaši smagu Kopienu tiesību normu pārkāpumu, kad tiek pārkāptas normas, kuras pieprasa atbilstošu reklāmu vai konkursa iepriekšēju izsludināšanu. Šajā sakarā mēs varam ņemt vērā tiesību normas, kuras Kopienu likumdevējs ir pieņēmis saistībā ar 2.d pantu, kas ieviests ar Direktīvu 2007/66[60].

137. *Landgericht Frankfurt am Main* savā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu apgalvo, ka *Stadt Frankfurt am Main* sakarā ar grozījumu, kurai tā piekrita, bija jālauž pakalpojumu koncesijas līgums.

138. Lai pamatotu savu uzskatu, iesniedzējtiesa norāda, ka principi, kurus Kopienu likumdevējs izklāstījis Direktīvas 89/665 2. pantā un kurus Tiesa apstiprinājusi spriedumā lietā Komisija/Vācija[61], ir piemērojami pēc analoģijas attiecībā uz pakalpojumu koncesijas piešķiršanas procedūrām.

139. Šajā spriedumā Tiesa, kurā tika iesniegta prasība saskaņā ar EKL 228. pantu, lēma par sliktu Vācijas Federatīvajai Republikai, jo tā nebija lauzusi līgumu par Brunsvikas [*Brunswick*] (Vācija) pilsētas atkritumu likvidēšanu, kurš bija noslēgts, neievērojot Direktīvu 92/50. Lai pamatotu, ka remonta darbi, no kuriem cietušie uzņēmumi varēja gūt labumu, bija pietiekami, lai pamatotu pienākumu neizpildi, kuru pieļāva līgumslēdzēja iestāde, Vācijas Federatīvā Republika izvirzīja Direktīvas 89/665 2. panta 6. punkta otrās daļas tiesību normas. Tiesa nepiekrita šai argumentācijai. Tiesa uzskatīja, ka šī tiesību norma regulē attiecības starp dalībvalsti un tās pilsoņiem, bet tā neregulē attiecības starp dalībvalsti un Kopienu un tādējādi neļauj tai izvairīties no Kopienu tiesībās noteiktās atbildības. Uzturot attiecīgo līgumu spēkā Vācijas Federatīvā Republika tādējādi turpināja neizpildīt pienākumus, un pakalpojumu sniegšanas brīvības aizskārums varēja pastāvēt visu tā izpildes laiku. Tiesa uzskata, ka līgums bija

60 — Saskaņā ar šo tiesību normu līgums ir jāatzīst par pilnībā vai daļēji spēkā neesošu, ja tas ticis noslēgts bez paziņojuma par līgumu iepriekšējas publicēšanas *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī* vai ja aizskartajam piedāvājuma iesniedzējam nav bijusi iespēja celt prasību pirms līguma noslēgšanas, vai ļoti īpašā gadījumā, kad līgumi ir balstīti uz pamatnolīgumu vai dinamisko iepirkuma sistēmu, kas paredzēta Direktīvā 2004/18. 2.f pants, kas ieviests ar Direktīvu 2007/66, tomēr ļauj dalībvalstīm, it īpaši ņemot vērā pārkāpuma smagumu, paredzēt alternatīvas sankcijas par līgumslēdzējas iestādes rīcību un vajadzības gadījumā līgumsaistību atcelšanas apjomu. Runa var būt par finansiāla rakstura sodiem vai līguma termiņa samazināšanu.

61 — 2007. gada 18. jūlija spriedums lietā C-503/04 (Krājums, I-6153. lpp., 29.–36. punkts).

jālauž ne vienīgi tādēļ, lai garantētu pilnīgu sprieduma, ar kuru tika konstatēta pienākumu neizpilde, izpildi, bet arī lai nodrošinātu Kopienu tiesību ievērošanu.

140. Pretēji iesniedzējtiesas uzskatam es domāju, ka principi, kas izstrādāti saistībā ar publiskā iepirkuma līgumu strīdiem, ir vienkārši piemērojami attiecībā uz pakalpojumu koncesiju strīdiem un tas tā ir divu iemeslu dēļ.

141. Pirmkārt, es atgādinu, ka dalībvalstis nav vēlējušās pieņemt tiesību aktus saistībā ar pakalpojumu koncesiju piešķiršanas procedūru atšķirībā no daudzajiem tiesību aktiem, kas tikuši pieņemti saistībā ar publiskā iepirkuma līgumu piešķiršanu. Tādēļ mēs nevaram ignorēt, ka attiecīgajā jomā nav Kopienu tiesību regulējuma, un pēc analoģijas piemērot precīzos un saistošos Direktīvā 89/665 paredzētos noteikumus.

142. Otrkārt, man šķiet svarīgi tādā pašā veidā izvērtēt sekas, kādām ir jābūt no pārskatāmības pienākuma neievērošanas atkarībā no tā, vai runa ir par publiskā iepirkuma līgumu vai par publisko pakalpojumu koncesiju. Šajā pēdējā gadījumā sankciju mērķim ir jābūt ne tikai tiesiskuma ievērošanai vai līgumslēdzējas iestādes prettiesiskas uzvedības sodīšanai. Tām, un varbūt pat galvenokārt, ir arī mērķis nodrošināt pienācīgu publisko pakalpojumu funkcionēšanu un saglabāt vispārējo interesi, kuras dēļ tika noslēgts līgums.

143. Tādējādi, lai kontrolētu; vai ar rīkojumu it īpaši tiek nodrošināta Kopienu tiesību pilnīga efektivitāte, valsts tiesai ir jābūt tiesībām to izvērtēt katrā individuālajā gadījumā. Katra individuālā gadījuma izvērtēšanas ietvaros valsts tiesai ir jāņem vērā pieļautās nelikumības raksturs, līgumslēdzējas iestādes rīcība un visas intereses, kas varētu būt skartas, it īpaši vispārējās intereses.

144. Saistībā ar šo lietu ir jānorāda, ka princips, saskaņā ar kuru valsts tiesa var izdot rīkojumu, ir nostiprināts Vācijā. No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka valsts tiesa var izmantot šīs pilnvaras saskaņā ar Vācijas Civilkodeksa (*Bürgerliches*

Gesetzbuch, turpmāk tekstā — "*BGB*")[62] 1004. panta 1. punktu divu veidu situācijās:

— ja personai ir nodarīts kaitējums sakarā ar to, kā tā ir aizskārusi tādas likumā aizsargātās intereses kā dzīvība, fiziskā neaizskaramība un personība, veselība, brīvība un īpašums, vai

— ja personai ir nodarīts kaitējums sakarā ar to, ka tā ir pārkāpusi "likumu, kas vērsts uz to, lai aizsargātu citas personas" *BGB* 823. panta 2. punkta nozīmē.

145. Šīs lietas ietvaros iesniedzējtiesai būs jāpārbauda, vai valsts procesuālās tiesības un šajā gadījumā *BGB* 823. panta 2. punkts ļauj kompetentajai tiesai izdot rīkojumu valsts iestādei, ja tā nav ievērojusi pārskatāmības pienākumu, un likt lauzt līgumu, kas noslēgts ar *FES*, un vairs nepiekrist mainīt apakšuzņēmēju[63].

146. Šajā sakarā šai tiesai, pirmkārt, ir jāizvērtē, vai šis pienākums minētās tiesību normas nozīmē ir "likums, kas vērsts uz to, lai aizsargātu citas personas". Kā iesniedzējtiesa izskaidrojusi otrā prejudiciālā jautājuma pamatojumā, tā tas būtu gadījumā, ja minētais pienākums būtu paražu tiesību princips.

147. Atgādinu iesniedzējtiesai, ka pārskatāmības princips ir konkrēta un specifiska vienlīdzīgas attieksmes principa izpausme. Vienlīdzīgas attieksmes princips ir Kopienu tiesību pamatprincips, un tas tieši izriet no Līguma tiesību normām[64]. Šis princips rada tiesības privātpersonām un ir saistošs visām dalībvalstu iestādēm, kad tās īsteno Kopienu tiesības. Dalībvalstu iestādēm cik vien iespējams ir jāpiemēro šīs tiesības tādos apstākļos, kuros tiek ievērotas prasības, kas izriet no Kopienu tiesību sistēmas pamattiesību aizsardzības. Šīs lietas ietvaros valsts tiesai būs jāinterpretē valsts noteikumi, ar kuriem tiek

62 — Šī tiesību norma ir formulēta šādi:
"Ja īpašumtiesības tiek traucētas citādi, nevis ar atsavinājumu vai valdījuma aizturējumu, īpašnieks var prasīt, lai traucējuma veicējs novērš aizskārumu. Ja ir paredzams turpmāks traucējums, īpašnieks var prasīt tā novēršanu tiesas ceļā."
No lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka minētā tiesību norma tika piemērota pēc analoģijas saistībā ar citiem aizskārumiem (it īpaši saistībā ar dzīvības, ķermeniskās neaizskaramības, personības, veselības un brīvības aizskārumu) un noteiktu prettiesisku rīcību.

63 — Skat. it īpaši iepriekš minēto spriedumu lietā *Rodríguez Caballero*, 30. punkts un tajā minētā judikatūra; 2003. gada 27. februāra spriedumu lietā C-327/00 *Santex* (*Recueil*, I-1877. lpp., 62. un 63. punkts), kā arī 2007. gada 13. marta spriedumu lietā C-432/05 *Unibet* (Krājums, I-2271. lpp., 44. punkts).

64 — Skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Parking Brixen*, 48. un 49. punkts.

atzītas valsts tiesas tiesības izdot rīkojumus, cik vien iespējams tādā mērā, lai nodrošinātu Kopienu tiesību pilnīgu efektivitāti un garantētu prasītājas no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību aizsardzību.

148. Ja iesniedzējtiesa uzskata, ka pārskatāmības pienākums patiešām *BGB* 823. panta 2. punkta nozīmē ir "likums, kas vērsts, lai aizsargātu citas personas", tad tai ir jāpārliecinās, ka apstākļi, kuros valsts tiesa var izdot rīkojumu sakarā ar pārskatāmības principa ievērošanu, ir ekvivalenti tiem, kas ir paredzēti sakarā ar strīdu par valsts tiesību normu neievērošanu. Tai arī ir jāpārliecinās, ka šīs modalitātes nepadara praktiski neiespējamu vai pārmērīgi grūtu to tiesību izmantošanu, kuras piešķirtas Kopienu tiesību sistēmā.

149. Šīs tiesvedības mērķis ir garantēt Kopienu tiesību pilnīgu efektivitāti, novēršot iespējamu pārskatāmības pienākuma neievērošanu sakarā ar to, ka no jauna tiktu piemērota ļaunprātīgā klauzula par apakšuzņēmuma līgumu, kura paredzēta koncesijas līguma, IV, 30. pantā.

150. Ņemot vērā šo mērķi, iesniedzējtiesai ir jāizvērtē, vai *Stadt Frankfurt am Main* un vajadzības gadījumā *FES* ir jāliek lauzt līgumi, kas noslēgti, pārkāpjot Kopienu tiesības. Kā izriet no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu, *Landgericht Frankfurt am Main* apgalvo, ka pārskatāmības pienākuma neievērošana var būt nopietns iemesls koncesijas līguma laušanai *BGB* 314. panta nozīmē[65].

151. Ņemot vērā šo mērķi, valsts tiesai ir jāizvērtē, vai ir jāliek iestādei, kā arī *FES* tādos apstākļos, kādi ir pamata prāvā, nemainīt apakšuzņēmēju tiktāl, ciktāl tas skar publisko tualešu, kurām ir jābūt uzstādītām Kornmarktas, Gallusvartes un Rēdelhaimas stacijās, piegādi un uzturēšanu.

152. Līdz ar to es iesaku Tiesai atbildēt iesniedzējtiesai, ka, ja saistībā ar pakalpojumu koncesijas piešķiršanu kompetentā valsts tiesa

65 — Saskaņā ar šo tiesību normu "katra no pusēm var nopietna iemesla dēļ lauzt beztermiņa līgumu bez iepriekšēja paziņojuma termiņa ievērošanas. Nopietns iemesls ir tad, ja, ņemot vērā lietas apstākļus un izsverot abu pušu intereses, nevar saprātīgi gaidīt, lai puses, kas lauž līgumu, uzturētu līgumiskās attiecības līdz pat noteiktajam termiņam vai līdz brīdim, kad beidzas iepriekšējā brīdinājuma termiņš".

konstatē pārskatāmības pienākuma neievērošanu, pašreiz spēkā esošajās Kopienu tiesībās nav pieprasīts, lai dalībvalstis atzītu, ka šai tiesai ir tiesības izdot rīkojumu lietas dalībniekiem. Saskaņā ar Kopienu līdzvērtības un efektivitātes principiem katras dalībvalsts tiesību sistēmā ir jānosaka procesuālās modalitātes, lai kompetentā valsts tiesa varētu garantēt Kopienu tiesību pilnīgu efektivitāti un tiesas nolēmuma, kurš ticis pieņemts saistībā ar tiesībām, kas izvirzītas saskaņā ar Kopienu tiesībām, pilnīgu izpildi.

VI — Secinājumi

153. Ņemot vērā visus iepriekš izklāstītos apsvērumus, es iesaku Tiesai uz *Landgericht Frankfurt am Main* uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

"1) ja apakšuzņēmēja identitāte ir būtisks elements, uz kuru balstās līgumslēdzēja iestāde, lai piešķirtu koncesiju, tad pārskatāmības pienākums pieprasa, lai dalībvalstis organizētu jaunu konkursa procedūru, ja koncesionārs vēlas nomainīt apakšuzņēmēju pat pirms pirmo pakalpojumu izpildes un bez leģitīmu iemeslu norādīšanas. Kompetentajai valsts tiesai ir jāizvērtē, vai *Frankfurter Entsorgungs- und Service GmbH* piedāvājuma iesniegšanas brīdī izvirzītā apakšuzņēmēja vārds, pazīstamība un tehniskā pieredze bija būtiski elementi, uz kuriem balstījās *Stadt Frankfurt am Main*, piešķirot koncesiju šim uzņēmumam;

2) tāda jaukta kapitāla vienība kā *Frankfurter Entsorgungs- und Service GmbH*, kas izveidota partnerattiecību ar *Stadt Frankfurt am Main* ietvaros, ir "publisko tiesību subjekts" Padomes 1992. gada 18. jūnija Direktīvas 92/50/EEK par procedūru koordinēšanu valsts pakalpojumu līgumu [pakalpojumu publiskā iepirkuma līgumu slēgšanas tiesību] piešķiršanai, kas ir grozīta ar Komisijas 2001. gada 13. septembra Direktīvu 2001/78/EK, 1. panta b) punkta nozīmē, ja tiek pierādīts, ka, pirmkārt, šī vienība apmierina vispārēju interešu vajadzības, kurām nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura, un, otrkārt, ka tā pārvaldība un vadība ir tieši atkarīga no pašvaldības.

Minētā vienība atbilst vispārējo interešu vajadzībām grozītās Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otrās daļas pirmā ievilkuma nozīmē, ja tā veic atkritumu savākšanu un apsaimniekošanu, kā arī pilsētas uzkopšanu pašvaldības teritorijā. Lai izvērtētu, vai šīm vajadzībām nav rūpnieciska vai komerciāla rakstura, kompetentajai valsts tiesai ir jāizvērtē apstākļi, kādos *Frankfurter Entsorgungs- und Service GmbH* veic savu darbību, it īpaši konkurences stāvoklis šajās nozarēs.

Šāda vienība ir tieši atkarīga no valsts iestādes grozītās Direktīvas 92/50 1. panta b) punkta otrās daļas trešā ievilkuma nozīmē, ja tās pārvaldību un pārvaldes, vadības un uzraudzības struktūras tieši kontrolē minētā valsts iestāde. Lai noteiktu, cik lielā mērā *Frankfurter Entsorgungs- und Service GmbH* pārvaldību kontrolē *Stadt Frankfurt am Main*, kompetentajai valsts tiesai ir jānosaka, vai pašvaldība var ar veto tiesību, kuras tā var izmantot kopsapulcē, palīdzību vai sakarā ar uzņēmuma struktūru sastāvu nodrošināt aktīvu kontroli pār šīs vienības pārvaldību un tādā veidā ietekmēt tās lēmumus pakalpojumu koncesijas līgumu piešķiršanas jomā;

3) ja saistībā ar pakalpojumu koncesijas piešķiršanu kompetentā valsts tiesa konstatē pārskatāmības pienākuma neievērošanu, pašreiz spēkā esošajās Kopienu tiesībās nav pieprasīts, lai dalībvalstis atzītu, ka šai tiesai ir tiesības izdot rīkojumu lietas dalībniekiem. Saskaņā ar Kopienu līdzvērtības un efektivitātes principiem katras dalībvalsts tiesību sistēmā ir jānosaka procesuālās modalitātes, lai kompetentā valsts tiesa varētu garantēt Kopienu tiesību pilnīgu efektivitāti un tiesas nolēmuma, kurš ticis pieņemts saistībā ar tiesībām, kas izvirzītas saskaņā ar Kopienu tiesībām, pilnīgu izpildi."